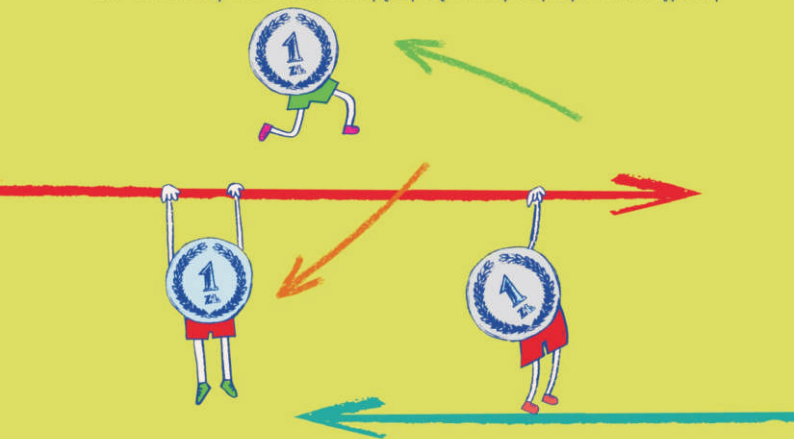

Przewodnik Ekonomia Robinsona

dla młodzieży usamodzielniającej się z instytucji opieki zastępczej

Fundacja Robinson Crusoe ©2010

Wydawca:

Fundacja Robinson Crusoe

ul. Nowogrodzka 15/4

00-511 Warszawa

tel. 0-691 250 060

biuro@fundacjarobinson.org.pl

www.fundacjarobinson.org.pl

Autorzy:

Katarzyna Adamska-Dutkiewicz

Jarosław Banasiak

Paweł Chęstowski

Konsultant metodyczny:

Aureliusz Leżeński

Redakcja i korekta:

Anna Walas

Opracowanie graficzne:

Blanka Łątką

Prowadzenie projektu:

Magda Elzanowska-Michalska

Niniejsze wydawnictwo zostało opublikowane dzięki pomocy finansowej HSBC Global Trust z Wielkiej Brytanii, oraz HSBC Bank Polska SA i stanowi część programu edukacyjnego „Ekonomia Robinsona”, realizowanego przez Fundację Robinson Crusoe.

Przedruk lub przenoszenie całości lub części niniejszej publikacji na inne nośniki możliwe wyłącznie za zgodą właściciela praw autorskich. Cytowanie za podaniem źródła.

PRZEWODNIK EKONOMIA ROBINSONA

- Wstęp → 2
- MAPA SKOJARZEŃ → 3
- PRACA → 5
- GOSPODAROWANIE PIENIĘDZMI → 14
- BANK → 23
- UBEZPIECZENIA → 35
- INSYTUCJE FINANSOWE — Słownik pojęć → 41
- PARTNERZY PROJEKTU → 43
- I CO DALEJ → 44

→ Droga Młodzieży, → Szanowni Państwo,

„Przewodnik Ekonomia Robinsona” jest adresowany do młodych ludzi z instytucji opieki zastępczej, którzy wkraczają w dorosłość. Podopiecznych Fundacji nazywamy Robinsonami, ponieważ tak jak Robinson Crusoe, żeby sobie poradzić, wchodząc w dorosłe życie, muszą wykazać się większą zaradnością i mobilizacją. Przewodnik powstał w ramach szerszego projektu, dotyczącego edukacji ekonomicznej, który Fundacja Robinson Crusoe realizuje we współpracy z HSBC Global Trust z Wielkiej Brytanii i HSBC Bank Polska SA, w ramach programu edukacyjnego Future First. Należy do „Biblioteczki usamodzielnienia” tworzonej przez Fundację Robinson Crusoe.

Chcemy, aby niniejszy podręcznik był przydatny w pracy nad indywidualnymi budżetami i ekonomicznymi planami zarówno dla młodych ludzi z nieregularnymi dochodami i niestabilną sytuacją finansową, jak i dla ich opiekunów. Zdajemy sobie sprawę, że wśród naszych podopiecznych są osoby bardzo samodzielne ekonomicznie oraz takie, które żyją pod parasolem instytucji opieki zastępczej. Dlatego dla jednych „Przewodnik Ekonomia Robinsona” może być elementarzem, dla innych potwierdzeniem już realizowanej strategii finansowej i zaproszeniem do działań na szerszą skalę.

Ekonomia usamodzielnienia wydaje się teraz szczególnie ważnym tematem. Start młodych ludzi z instytucji opieki zastępczej w samodzielne życie jest szczególnie trudny w czasach kryzysu i dużego bezrobocia. Przewodnik odpowiada na podstawowe pytania, które mogą zadawać sobie nasi podopieczni – Jak gospodarować miesięcznym budżetem, aby nie wpaść w długi? Jak podejmować bezpieczne zobowiązania finansowe? Jak analizować swoje dochody tak, aby stworzyć rezerwę na czarną

godzinę? W czasie konsultacji z kadra Fundacji podczas tworzenia przewodnika odkryliśmy, że tematy te budzą duże zainteresowanie, a opracowanie ich powinno być przystępne i przyjazne.

Mamy nadzieję, że ten projekt to dobry przykład inwestycji w kapitał społeczny. Wysiłek organizacji pozarządowej, wsparcie ze strony biznesu i pomoc indywidualnych osób przyczyniły się do powstania przewodnika kierowanego do młodych ludzi, których start życiowy jest znacznie trudniejszy niż przeciętnego nastolatka. Naszym wspólnym celem jest przekazanie Robinsonom praktycznej wiedzy ekonomicznej niezbędnej w codziennym życiu, ale również zachęcenie ich do rozwijania przedsiębiorczości.

Dziękuję, w imieniu Fundacji Robinson Crusoe, Bankowi HSBC oraz wszystkim osobom, które pomogły nam w realizacji tego przewodnika, w szczególności wolontariuszom z Akademii Robinsona, uczestniczącym wcześniej w programie usamodzielnienia Fundacji, a teraz pomagającym innym. Podzielili się oni z nami swoimi doświadczeniami w dochodzeniu do samodzielności ekonomicznej.

Planujemy wydanie kolejnych przewodników tematycznych dotyczących usamodzielnienia. Zainteresowanych odsyłamy na naszą stronę internetową, na której znajdzie wydany odrębnie ogólny „Przewodnik Usamodzielnienia”, stanowiący swoistą mapę tego trudnego procesu.

Aureliusz Leżeński

Aureliusz Leżeński
Prezes Fundacji Robinson Crusoe

Skojarzenia młodzieży ze słowem „pieniądze”

A co Tobie kojarzy się z pieniędzmi?
Jest kilka wolnych miejsc dla Ciebie!

Jak widzisz, skojarzenia ze słowem „pieniądze” bywają bardzo różne. Mapa zamieszczona obok jest wynikiem rozmów, które prowadziliśmy z usamodzielniającą się młodzieżą w trakcie pisania tego przewodnika.

Byliśmy zaskoczeni wielością i różnorodnością Waszych skojarzeń. Okazało się, że pieniądze to dla Was ból – ale i radość, wysiłek – ale i relaks, strach – ale także miłość. Zdecydowaliśmy, że chcemy pisać o różnych aspektach samodzielnego gospodarowania pieniędzmi.

Dzięki temu przewodnikowi będziesz mógł/mogła:

- ➔ spojrzeć na siebie samego i zastanowić się, ile już wiesz, ile umiesz, a co jest jeszcze przed Tobą;
- ➔ poznać przydatne naszym zdaniem zasady gospodarowania pieniędzmi w domu, banku, pracy;
- ➔ przeczytać autentyczne historie, które pokazują, co warto robić, a czego lepiej unikać;
- ➔ przyjrzeć się trudnym sytuacjom dotyczącym pieniędzy i rozwiązaniom, które pozwalają wyjść z nich obronną ręką.

Chcemy towarzyszyć Ci zarówno w finansowych zawiłościach, jak i w radościach, które wiążą się z pieniędzmi.

A wszystko to, żeby pieniądze stały się dla Ciebie narzędziem do spełniania marzeń.

Autodiagnoza

Wizja bez pracy to tylko marzenie, a praca bez wizji to zwykła harówka.

Na które z pytań dasz odpowiedź twierdzącą?

Czy wiesz, jak najefektywniej szukać pracy?	
Czy wiesz, jak napisać życiorys zawodowy?	
Czy wiesz, co to jest list motywacyjny?	
Czy wiesz, jak przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą?	
Czy pracując na zlecenie, masz inne prawa, niż gdy pracujesz na umowę o pracę?	
Czy wiesz, czym się różni płaca brutto od płacy netto?	
Czy wiesz, gdzie się zwrócić o pomoc, gdy pracodawca chce Cię bezprawnie zwolnić z pracy?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2:

Twoja wiedza dotycząca pracy wymaga poważnego uzupełnienia. Nalegamy, żebyś dokładnie zapoznał/a się z tym rozdziałem.

3-5:

Masz częściową wiedzę na temat spraw omówionych w tym rozdziale – sprawdź, czego Ci brakuje. Zachęcamy.

6-7:

Masz dużą wiedzę na temat omówiony w tym rozdziale. Warto go jednak przeczytać, aby pomóc innym. Zapraszamy.

Zacznij od wizji – pomysłu na swoją przyszłość

Co lubisz robić? Co jest Twoją pasją?

Na czym znasz się najlepiej?

Jaki jest Twój ulubiony przedmiot w szkole?

A może masz już pomysł, co chciałbyś/abyś robić w przyszłości?

Jaka praca dawałaby Ci satysfakcję i pozwoliła się utrzymać?

Odpowiadając na te pytania, szukaj pomysłu na swoją pracę zawodową bez narzucania sobie ograniczeń, bez obawy, że komuś się to nie spodoba. Zrób to dla siebie, zupełnie swobodnie. To podstawa Twojej wizji, która powinna Ci towarzyszyć przy poszukiwaniu pracy i wyborze tego, co będziesz robił/a w życiu. Z czasem możesz ją zmieniać, doprecyzować, znaleźć inną. Ważne, żebyś ją miał/a i o niej pamiętał/a, zwłaszcza gdy podejmujesz najtrudniejsze, dalekosiężne decyzje.

➔ Jak znaleźć pracę?

Zwróć uwagę, czy to, czego szukasz, ma jakiś związek z Twoją wizją przyszłości. Im bliżej Twojego wyobrażenia o idealnej pracy, tym lepiej. Rozwój zawodowy rzadko kiedy jest prostą drogą. Najczęściej wyboru dokonuje się w wyniku wykonywania różnych prac, wielokrotnego zmieniania miejsca pracy, a czasem pełnienia rozmaitych funkcji w jednym miejscu (firmie, organizacji). Ważne, żeby gromadzić doświadczenia, wyciągać z nich wnioski i szukać nowych wyzwań.

➔ Źródła informacji o miejscach pracy:

znajomi

Internet

jedno i drugie razem

Dwa w jednym to naprawdę dobre rozwiązanie.

Inne źródła informacji o pracy też są dobre. Te, które wymieniliśmy, sprawdzają się prawie zawsze. Poświęć im szczególnie dużo czasu w trakcie poszukiwań.

➔ Co zrobić, gdy brakuje Ci znajomych?

Rozwiązaniem jest **networking** – wykorzystywanie własnych możliwości (np. talentów, pomysłów), aby pomagać innym w osiągnięciu ważnych dla nich celów. W ten sposób tworzy się sieć kontaktów z ludźmi, którzy mogą nam pomóc. Podstawą jest jednak działanie bez oczekiwania konkretnych korzyści w zamian za własną pomoc. Możesz też wysłać życiorys zawodowy bądź list motywacyjny (przeczytasz o nim poniżej) do firm, w których bardzo chciałbyś/abyś pracować. Uzasadnij, dlaczego zależy Ci na pracy w tym miejscu. Taki list może przekonać pracodawcę, nawet jeśli brakuje Ci wykształcenia albo doświadczenia zawodowego.

Pełnie innym sposobem poszukiwania miejsca pracy jest wolontariat bądź staż w wybranej firmie. **Wolontariat** to praca, którą wykonujesz nieodpłatnie i dobrowolnie na rzecz innych ludzi, najczęściej za pośrednictwem jakiejś organizacji. Pracując w ten sposób, zdobywasz cenne doświadczenie, uczysz się, jak działa organizacja, z którą współpracujesz od środka, i masz możliwość pokazania się od najlepszej strony. **Staż** jest formą nauki podobną do zatrudnienia, gdyż odbywa się w miejscu pracy. Z reguły za staż otrzymujesz niewielkie wynagrodzenie. Jako stażysta masz zapewnioną opiekę tak zwanego mentora, czyli wyznaczonego pracownika, który jest Twoim nauczycielem w tej firmie.

Stażysty, którzy się sprawdzają, często otrzymują propozycję pozostania w firmie jako pracownicy.

Nie ograniczaj się w budowaniu sieci swoich kontaktów do bliskich Ci osób albo do tych, których poznasz przypadkowo. Bądź aktywny/a.

Możesz:

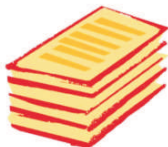
- włączyć się w działalność stowarzyszeń albo fundacji,
- znaleźć organizację skupiającą ludzi, którzy mają takie hobby jak Ty,
- zapisać się na internetowe listy dyskusyjne, fora, portale społecznościowe, takie jak Facebook, Grono, GoldenLine i udzielać się na nich.

Daj się poznać z różnych stron, pamiętaj jednak, żeby w Internecie ujawniać o sobie tylko te informacje, które chcesz, żeby były znane każdemu, również Twojemu przyszłemu pracodawcy.

Każdy kontakt to większa szansa na znalezienie pracy. Im bardziej będziesz wszechstronny/a, tym większą będziesz miał/a szansę na znalezienie pracy. Prawie każdy proces szukania pracy będzie wymagał od Ciebie **przekazania pracodawcy życiorysu zawodowego, czyli Curriculum Vitae (CV)**, napisanego specjalnie do tego celu. Twój życiorys decyduje o pierwszym wrażeniu, jakie zrobisz na potencjalnym pracodawcy, a sukces (czyli zatrudnienie) zależy nie tylko od tego, co napiszesz. Równie ważny jest układ treści i wygląd życiorysu. Sprawdź w Internecie, jak wyglądają przykładowe CV. Chociaż nie istnieje jeden prawidłowy format CV, staraj się, nie przekraczać jednej strony wielkości A4 (kartka dużego zeszytu).

TAK

NIE

Podczas pisania jedna zasada obowiązuje bezwzględnie – **wszystkie informacje muszą być prawdziwe**. Kłamstwo w CV to jak czerwona kartka na boisku piłkarskim.

Przy pisaniu CV stosuje się kilka przyjętych powszechnie zasad dodatkowych:

- **odwrotna chronologia** w wymienianiu dat i wydarzeń – zacznij od tego, co wydarzyło się ostatnio, a potem podawaj kolejno coraz starsze fakty;
- fakty opisz przez **datę zawierającą rok i miesiąc** (bez dokładnego dnia);
- wybieraj informacje, które zamieścisz w CV, w zależności od stanowiska czy firmy, do której wysyłasz dokumenty. Ta zasada nie stoi w sprzeczności z pisaniem prawdy. Wybierając niektóre informacje, pomijasz pozostałe, które w konkretnej sytuacji uważasz za niepotrzebne;
- **nie dołączaj kopii dokumentów** (świadectw ukończenia szkoły, świadectw pracy, dyplomów, certyfikatów).

<http://start.pracuj.pl/wzory-cv/>
<http://www.mycv.pl/wzory-cv>
<http://www.poradnik-praca.pl/wzory-i-pytania/wzory-cv>

➔ Co powinno się znaleźć w CV:

- na początku Twoje imię i nazwisko, adres oraz numer telefonu, czasem e-mail;
- rok urodzenia albo wiek;
- wykształcenie (także informacje o rozpoczętym etapie nauki);
- zajęcia w jakimkolwiek zawodzie, które dotychczas wykonywałeś/aś, także niepłatne (wolontariat, staż, praktyka);
- interesujące lub nietypowe zainteresowania, które pokażą pracodawcy, że jesteś ciekawą osobą; w tym miejscu pamiętaj, żeby pisać o faktach, najlepiej z datami i nazwami (np. od 2001 r. gram na gitarze w zespole muzycznym).

➔ Przed wysłaniem życiorysu

sprawdź, czy nie ma w nim błędów ortograficznych, interpunkcyjnych, literówek. Drukując życiorys, użyj czystego, białego, ale zwykłego papieru do drukarki, formatu A4. Unikaj ozdóbek, które działają dokładnie odwrotnie niż to jest w zamiarze wysyłającego. Na koniec poproś kogoś, kto ma duże doświadczenie zawodowe (kilka razy zmieniła pracę), żeby przeczytała Twoje CV. Może dostarczy Ci cennych uwag, a może zaproponuje inny układ treści, tak żeby całość była bardziej czytelna. Jeżeli nie masz komu dać życiorysu do przeczytania, skorzystaj z poradników ze stron internetowych. Trafiają się tam bezpłatne, indywidualne porady lub konsultacje gotowych tekstów. Zarejestrowanie w takim miejscu może być korzystne, jeżeli potraktujesz to miejsce jako dodatkowe źródło informacji o miejscach pracy.

Zwykle należy dołączyć do CV list motywacyjny. Ma on na celu przekonanie pracodawcy, że jesteś odpowiednim kandydatem na to stanowisko. Napisanie dobrego listu motywacyjnego to kwestia doświadczenia. Kluczem jest zebranie danych o firmie i o samym stanowisku. Po pomoc sięgnij do Internetu albo fachowych książek:

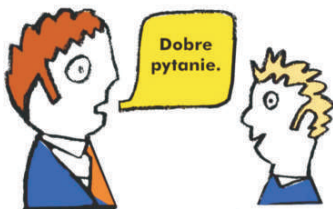
<http://www.pracuj.pl>
<http://cv.pracanowo.pl>
<http://gazetapraca.pl>

➔ Rozmowa kwalifikacyjna

Spotkanie z pracodawcą poprzedzające zatrudnienie nazywa się rozmową kwalifikacyjną. Z reguły ma ona miejsce po przesłaniu do pracodawcy CV i listu motywacyjnego. Pracodawca, zapraszając Cię na rozmowę, ma zamiar potwierdzić informacje na Twój temat, które uzyskał z życiorysu. Zwykle chce też dowiedzieć się czegoś więcej o Tobie.

Aby przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej:

- ➔ Zbierz kopie najważniejszych dokumentów (np. świadectwa ukończenia szkoły).
- ➔ Powtórz sobie najważniejsze daty z wysłanego CV.
- ➔ Zastanów się, co odpowiesz na szczegółowe pytania o fakty, które wymieniałeś/aś w życiorysie.
- ➔ Zastanów się czego chciałbyś/abyś się dowiedzieć o miejscu pracy, warunkach pracy (np. urlop).

W rozmowie z pracodawcą Ty też masz prawo pytać. Dobre pytania to punkt dla Ciebie.

- ➔ Przygotuj się do rozmowy o wysokości wynagrodzenia, w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej będziecie zapewne dokładnie omawiali tę kwestię.

Nie zapomnij, że wynagrodzenie może być kwotą brutto (tak będzie w umowie o pracę) albo netto (tyle dostaniesz na rękę). Warto dopytać o dodatkowe składniki wynagrodzenia, takie jak premie, nagrody okresowe, a może są w tej firmie inne korzyści, takie jak służbowe ubranie, bezpłatny dostęp do lekarza. Nie zapomnij, że rozmowa kwalifikacyjna, jak każda inna, ma być dla obu stron przyjemna. Uśmiechaj się i bądź życzliwie nastawiony/a do rozmówcy. Pierwsze wrażenie, jakie zrobisz może zdecydować o całej dalszej rozmowie, a więc ubierz

się odpowiednio do sytuacji: czyste ubranie i buty, bez krzykliwych akcentów. Sprawdzonej sposobem przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej jest próbne spotkanie z kimś, kto życzliwie Cię wysłucha i doradzi w sprawie wyglądu.

Forma zatrudnienia

Są trzy podstawowe formy zatrudnienia, które zapewniają Ci wykonywanie pracy zgodne z prawem w zamian za wynagrodzenie. Są to:

- umowa o pracę,
- zlecenie,
- umowa o dzieło (tzw. umowa rezultatu pracy).

W zależności od tego, jak zostaniesz zatrudniony/a, inne będą Twoje prawa i obowiązki. Umowa o pracę jest podporządkowana przepisom Kodeksu Pracy. Dotyczy to zarówno zawierania umowy o pracę jak i jej rozwiązania (czyli zakończenia). Osoba podejmująca pracę w oparciu o umowę o pracę może zostać zatrudniona:

- na okres próbny (trwający nie dłużej niż 3 miesiące);
- na czas określony (w umowie jest zapisana dokładnie data rozpoczęcia i zakończenia pracy);
- na czas wykonania określonej pracy albo na zastępstwo;
- na czas nieokreślony (w umowie jest zapisane od kiedy rozpoczyna się praca, ale nie ma daty zakończenia umowy).

Kodeks Pracy reguluje bardzo szczegółowo prawa i obowiązki zarówno pracownika, jak i pracodawcy.

<http://www.praca.info/kodeks-pracy/>

Zlecenie i umowa o dzieło nie podlegają zapisom Kodeksu Pracy. Te formy zatrudnienia są traktowane przez prawo jako umowy cywilne. Są prywatną sprawą dwóch osób, które dogadują się co do wykonania konkretnej pracy i zapłaty za tę pracę. Taka prywatna umowa podlega tylko Kodeksowi Cywilnemu, który jest zbiorem ogólnych zasad uczciwego dogadywania się w różnych życiowych sprawach. I tylko te zasady obowiązują obie strony (zleceniodawcę i zleceniobiorcę, czyli zamawiającego i wykonawcę). Najkorzystniejsza dla pracownika pod względem bezpieczeństwa zatrudnienia jest umowa o pracę na czas nieokreślony. Tyle tylko, że jednocześnie jest to umowa nakładająca na pracownika najwięcej obowiązków.

Wynagrodzenie za pracę

Zawarcie umowy o pracę powoduje, że Twoje wynagrodzenie będzie obłożone licznymi składkami na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) i opodatkowane.

W tabelce na następnej stronie zamieszczamy wyliczenie wszystkich składek i podatku od wynagrodzenia w wysokości 1500 zł brutto za miesiąc pracy. Przyjęliśmy taką kwotę ponieważ jest ona bliska minimalnemu wynagrodzeniu za pracę (w styczniu 2010 r. było to 1317 zł miesięcznie).

Określenie **wynagrodzenie brutto** oznacza kwotę, którą otrzymujesz za pracę na podstawie umowy. Po odjęciu składek ZUS, składki zdrowotnej (też przekazywanej ZUS-owi) i podatku dochodowego od tej kwoty pozostaje **wynagrodzenie netto**, to znaczy te pieniądze, które otrzymujesz jako wypłatę do własnej dyspozycji (na rękę).

Tab. 1. Wyliczenie składek ZUS i podatku dochodowego – umowa o pracę

Miesiąc	Twoje składki ZUS						Zaliczka na podatek dochodowy	Płaca netto (tyle masz na rękę)	Koszt pracodawcy		
	Płaca brutto (tyle jest w umowie)	Emerytalna	Rentowa	Chorobowa	ZUS razem	Składka zdrowotna			ZUS	Fundusz Pracy	Suma (brutto + koszt pracodawcy)
	1500,00	146,40	22,50	36,75	205,65	116,49	66,00	1111,86	240,90	38,25	1779,15

Tab. 2. Wyliczenie składek ZUS i podatku dochodowego – umowa zlecenie!

Zlecenie	Twoje składki ZUS						Zaliczka na podatek dochodowy	Płaca netto (tyle masz na rękę)	Koszt pracodawcy		
	Płaca brutto (tyle jest w umowie)	Emerytalna	Rentowa	Chorobowa	ZUS razem	Składka zdrowotna			ZUS	Fundusz Pracy	Suma (brutto + koszt pracodawcy)
	1500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	135,00	100,00	1265,86	213,90	38,25	1752,15

! Powyższe wyliczenie jest prawidłowe pod warunkiem, że to konkretne zlecenie nie jest jedyną pracą, jaką wykonujesz. To istotne, bo jeżeli utrzymujesz się wyłącznie ze zlecenia, to składki ZUS będą Ci potrącane prawie tak samo, jak przy umowie o pracę.

Tab. 3. Wyliczenie podatku dochodowego – umowa zlecenie z osobą uczącą się w wieku do 26 lat lub umowa o dzieło.

Zlecenie/dzieło	Twoje składki ZUS						Zaliczka na podatek dochodowy	Płaca netto (tyle masz na rękę)	Koszt pracodawcy		
	Płaca brutto (tyle jest w umowie)	Emerytalna	Rentowa	Chorobowa	ZUS razem	Składka zdrowotna			ZUS	Fundusz Pracy	Suma (brutto + koszt pracodawcy)
	1500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	216,00	1284,00	0,00	0,00	1500,00

Sprawdź, jak się różnią kwoty brutto i netto w każdej z trzech tabel. Przykład, który przedstawiamy, pokazuje też, ile dostaniesz pieniędzy na rękę w skali miesiąca. Druga podobna tabela podaje dla porównania wysokość wynagrodzenia na podstawie zlecenia, a trzecia dotyczy osób uczących się poniżej 26. roku życia zatrudnionych na zlecenie lub o dzieło. Zauważ, że poza składkami ZUS, składką zdrowotną i podatkiem dochodowym, które są potrącane z Twojej płacy brutto, pracodawca także czasami ponosi dodatkowe koszty. Jednym z nich jest składka na Fundusz Pracy, która dotyczy tylko pracodawców (nie pracowników) i jest też odprowadzana do ZUS-u. Na podany przykładzie możesz łatwo sprawdzić, ile zarobisz brutto i netto oraz ile Twoja praca kosztuje pracodawcę zależenie od formy zatrudnienia. Pracownikowi łatwiej zmienić pracę, gdy pracuje na zlecenie, też więcej otrzymuje na rękę niż ten, który ma umowę o pracę. Tyle tylko, że po wykonaniu zlecenia, oprócz wypłaty umówionej kwoty, pracodawca nie ma wobec niego żadnych zobowiązań.

➔ Co to jest Otwarty Fundusz Emerytalny? Po co go wybierać?

Zatrudniając się na podstawie umowy o pracę, jesteś zobowiązany/a przez prawo do opłacania składek na ubezpieczenie społeczne (patrz tab. 1). Podobnie jest

w przypadku zleceń objętych składkami emerytalnymi. Tymi pieniędzmi w skali całej Polski zarządza Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Z tabelki 1. widać, na jakie cele są przeznaczane te pieniądze, które co miesiąc oddaje się do ZUS-u. Rzadko który emeryt jest zadowolony z tego, jakiej wysokości emeryturę otrzymuje. Dlatego masz możliwość w ciągu 7 dni od podpisania umowy dokonania wyboru Otwartego Funduszu Emerytalnego (OFE), który otrzymuje część Twojej składki ZUS do samodzielnego zarządzania. Jeśli zapomnisz o wyborze, ZUS przyśle Ci zawiadomienie o konieczności wyboru OFE. Sprawdź, jak wybrać OFE, który przyniesie Ci prawdopodobnie wyższe zyski niż inne. Stopa zwrotu to po prostu zysk, jaki wypracowały OFE w określonym czasie.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych		Należności z tytułu składek	
78,1010,1023,0000,2613,952			
WP		311,09	
TRZYSTA JEDENASTA ZŁ 09/1			

W tabeli na następnej stronie jest to dla przykładu ostatnie 12 miesięcy porównane do całego okresu działania. Zwróć uwagę, że wyróżnione trzy OFE (ING, PZU Złota Jesień, Pocztylion) mają w skali 12 miesięcy bardzo podobne zyski (około 13,5%), ale w dłuższej perspektywie czasu okazuje się, że ING (193,4%) wypracował zysk wyższy niż PZU Złota Jesień i Pocztylion. Do oceny OFE długa perspektywa jest ważniejsza, bo pieniądze lokowane w tych instytucjach mają nam służyć na emeryturze. Wybierając OFE, możesz sprawdzić w portalach finansowych w Internecie, jakie są jeszcze dostępne metody porównywania wyników ich działania. Poza zyskiem wypracowanym przez OFE jednym z najważniejszych sposobów porównania są koszty, które płacisz za obsługę. W każdym OFE są one trochę inne, a im wyższe, tym gorzej dla Ciebie, bo pieniądze

Stopa zwrotu wybranych OFE (Otwartych Funduszy Emerytalnych)

(dane w procentach)

Nazwa OFE	W skali ostatnich 12 m-cy	Od początku działania
Polsat	20,6	202,4
ING	13,9	193,4
Generali	15,5	190,7
Nordea	12,7	179,6
PZU Złota Jesień	13,4	178,3
Bankowy	14,8	166,3
Amplico	14,9	166,1
Pekao	13,9	163,7
Pocztillion	13,5	157,5

Źródło: Open Finance (za PolskaTimes.pl z dnia 30.12.2009 r.)

na obsługę OFE pochodzą z Twojej składki. Jeżeli nie wybierzesz samodzielnie OFE, to i tak zostaniesz zapisany/a do jednego z nich, tyle że na podstawie losowania, które odbywa się w styczniu i w lipcu każdego roku. W losowaniu OFE masz dużą szansę trafić do funduszu, który ma słabą pozycję, ponieważ wykluczono z losowania największe fundusze mające silną pozycję na rynku. Choćby z tego względu warto unikać losowania i podjąć świadomą decyzję samodzielnego wyboru przynależności do konkretnego OFE.

➔ **W pracy jesteś pod ochroną prawa.** Umowa o pracę (ale nie zlecenie albo umowa o dzieło) daje Ci licznę, zapisane w Kodeksie Pracy, prawa pracownicze. Kodeks chroni Cię także w przypadku takich sytuacji, jak np. niewypłaćcie pensji przez pracodawcę, bezprawne zwolnienie, dyskryminacja. Urzędami państwowymi, które mają obowiązek

udzielenia Ci pomocy w razie bezprawnego postępowania pracodawcy, są: Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) oraz Sądy. W miejscowym oddziale PIP-u otrzymasz bezpłatnie poradę prawną w sprawie, co do której masz wątpliwości, czy jest naruszeniem Twoich praw jako pracownika.

<http://www.pip.gov.pl>

Jeżeli pracujesz na zlecenie albo umowę o dzieło, to Twoje prawa określa Kodeks Cywilny i możesz dochodzić ich przed zwykłymi sądami powszechnymi. Ważne, by zbierać dowody świadczące o tym, że pracodawca albo przełożony w pracy postąpił wobec Ciebie bezprawnie. Zapisuj, kto był świadkiem rozmów, w których narzucano Ci bezprawne rozwiązania. Nie wyrzucaj żadnych zapisanych, Twoim zdaniem bezprawnych, poleceń służbowych.

Przypadki z życia Robinsonów

Paweł: Kiedy przeprowadziłem się do Warszawy szukałem pracy, a nie miałem stałego dostępu do Internetu. Myślałem więc o alternatywnych sposobach. Na szczęście zawsze da się coś wykombinować. Ja miałem laptopa z Wi-Fi, a w centrach handlowych są hotspoty. Szedłem, siadałem, a to w kawiarni, a to w McDonald'sie, tam, gdzie można było sięść spokojnie, zamawiałem coś, żeby przegryźć, czegoś się napić i szukałem ofert. Siedziałem przy komputerze, przeglądałem strony internetowe, wysyłałem zgłoszenia... Miałem w komputerze gotowe CV – ale w zależności od oferty trochę je przerabiałem. Jeśli to była praca w moim zawodzie, to bardziej wyszczególniałem moją edukację i co już umiem. Jeśli to była praca nie w moim zawodzie, to nie pisałem o tym doświadczeniu, a więcej o innych rzeczach.

Potem chodziłem na rozmowy kwalifikacyjne, nawet zostałem zaproszony do Commercial Union. Tam się co prawda nie udało, ale udało się w restauracji, którą właśnie przez Internet znalazłem. Mam kilka zasad jeśli chodzi o rozmowy. Często trafia się pytanie o mocne i słabe strony, więc zawsze wcześniej sobie to układam. Poza tym staram się zorientować, co to za firma i co to za stanowisko, na które startuję – żeby nie być całkiem zielonym. W CU właśnie pani mnie o te rzeczy pytała.

Na szczęście wcześniej posiedziałem w Internecie, poczytałem i umiałem na ten temat porozmawiać.

Pytania młodzieży:

Przy pracy na czarno, czyli bez jakiegokolwiek pisemnej umowy, nie masz faktycznie żadnych praw, a obowiązki wynikają wyłącznie z tego, jak się umówiłeś ustnie z osobą, która daje Ci pracę. Nie masz żadnej gwarancji, że dostaniesz wynagrodzenie. Wszystko zależy od tego, czy ten, kto daje Ci pracę, zachowa się wobec Ciebie uczciwie.

Czym różnią się obowiązki pracownika przy pracy na czarno i pracy oficjalnej?

→ Autodiagnoza

Na które z pytań dasz odpowiedź twierdzącą?

Czy masz przyjaciół, którzy w nagłej potrzebie, wesprą Cię finansowo?	
Czy planujesz każdego miesiąca swoje przychody i wydatki?	
Czy wiesz, po co państwo ściągają podatki?	
Czy wiesz, które ulgi podatkowe Ci przysługują?	
Czy zawsze otrzymujesz z powrotem pieniądze pożyczone znajomym?	
Czy potrafisz zaplanować od strony finansowej trzydniowy wyjazd do miejscowości położonej 100 km od Twojego miejsca zamieszkania?	
Czy wiesz, jakie są zasady bezpiecznego inwestowania?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2:

Twoja wiedza dotycząca gospodarowania pieniędzmi wymaga poważnego uzupełnienia. Nalegamy, żebyś dokładnie zapoznał/a się z tym rozdziałem.

3-5:

Masz częściową wiedzę na temat spraw omówionych w tym rozdziale – sprawdź, czego Ci brakuje. Zachęcamy.

6-7:

Masz dużą wiedzę na temat omówiony w tym rozdziale. Przeczytaj, aby pomóc innym. Zapraszamy.

Po co zajmować się gospodarowaniem pieniędzmi

Podstawą gospodarowania jest znajomość swoich przychodów (czyli kwoty pieniędzy, którą dysponujesz w danym miesiącu) oraz wydatków. Najprostszym narzędziem służącym gospodarowaniu pieniędzmi jest przygotowany w postaci tabelki spis źródeł przychodów i wydatków (inaczej mówiąc: skąd i ile dostajesz pieniędzy oraz na co i ile wydajesz). Wypełnia się te tabelki na bieżąco w miarę otrzymywania i wydawania pieniędzy. Następnym krokiem jest myślenie o przychodach i wydatkach z wyprzedzeniem. Na początek w skali miesiąca, potem roku. Takie działanie nazywa się przygotowaniem osobistego budżetu.

Po co ten cały wysiłek z zapisywaniem i planowaniem? Czy nie lepiej skupić się na zarabianiu pieniędzy tak, żeby ich nie zabrakło, a nie liczyć, ile ich mam i czy wystarczy do następnej wypłaty? Zamiast odpowiadać, zastanów się, jakie masz plany na przyszłość. Może myślisz o dobrej pracy, wykształceniu, a może chcesz mieć mieszkanie albo dom, może chcesz dużo podróżować? Zwykle planów jest wiele, a możliwości realizacji ciągle za mało. Kto za to wszystko zapłaci? Zapewne Ty sam/a, ale jak to zrobić? Czy to w ogóle jest możliwe? Tak, to jest w zasięgu Twoich możliwości, musisz tylko **mieć ochotę pokierować swoimi pieniędzmi i zaplanować swoje życie finansowe.**

Bez względu na to, ile masz pieniędzy do dyspozycji co miesiąc albo ile zarabiasz, możesz je wykorzystać lepiej albo gorzej. Każda podróż zaczyna się od pierwszego kroku. Finansowa też.

Dlatego zacznij od:

- zapisywania, skąd masz i na co wydajesz pieniądze;
- planowania stałych comiesięcznych opłat (na mieszkanie, na opłacenie szkoły);

- planowania wszystkich innych podstawowych wydatków (żywność, ubranie);
  - oszczędnego wydawania;
- Przeczytaj „Jak wydawać pieniądze?” →
- oszczędzania z myślą o inwestowaniu.
- Przeczytaj „Jak oszczędzać pieniądze?” i „Jak inwestować?” →

→ Osobisty Budżet Miesięczny

Poniżej przedstawiamy prosty, ale wystarczający na dobry początek, Osobisty Budżet Miesięczny. Taki plan pomoże Ci sterować przepływem gotówki, czyli Twoimi pieniędzmi. Prowadzenie budżetu miesięcznego jest możliwe, gdy wcześniej przynajmniej przez jeden zwykły miesiąc (a więc nie w wakacje) będziesz prowadził/a dokładne zapiski (co do złotówki) wszystkich swoich przychodów i wydatków. Najlepiej od razu według własnego podziału, takiego jaki przewidujesz w Twoim budżecie miesięcznym.

→ Osobisty Budżet Miesięczny

dzieli się na cztery części:

- **PRZYCHODY,**
- **WYDATKI,**
- **OSZCZĘDNOŚCI,**
- **MIESIĘCZNY BUDŻET**
- **– PODSUMOWANIE**

Każda pozycja na arkuszu ma trzy kolumny

- Planowane,
- Aktualne,
- Różnica (wynik odejmowania od kwoty Planowane, kwoty z kolumny Aktualne).

W części dotyczącej **wydatków** mogą się pojawić większe kwoty pieniędzy, niż było to przez Ciebie zaplanowane. Oznacza to, że wydałeś/aś na daną rzecz więcej niż planowałeś/aś! Tym wydatkom oczywiście warto przyglądać się szczególnie uważnie. Trzeba będzie z tego powodu załatać dziurę, to znaczy:

- zwiększyć przychody albo
- zmniejszyć wydatki, albo też
- zrezygnować z oszczędności.

Jeżeli tego nie zrobisz i zabraknie Ci pieniędzy na realizację planu, Twój budżet miesięczny „rozsypie się”. Najprościej możesz tego uniknąć, prowadząc rzetelnie budżet, który pozwala szukać wyjścia z trudnej sytuacji w pełni świadomie. Dzięki niemu

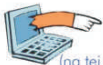
wiesz, na co i ile planujesz wydać w ciągu całego miesiąca, ile zamierzasz oszczędzić, a ile zainwestować.

W tabeli niżej przedstawiamy przykładowy budżet miesięczny Czesława Samodzielnego. Zobacz, czym różni się od Twojego. A może zrobisz taki budżet dla siebie?

Oczywiście w tym planie brakuje wielu pozycji, które byś uwzględnił/a, albo występują takie które nie pasują do Twojej sytuacji. Zmień go według uznania.

PRZYCHODY		Planowane	Aktualne	Różnica
	wynagrodzenie za pracę	1 500,00	1 500,00	0,00
	renta rodzinna	400,00	400,00	0,00
	dopłaty socjalne			
	gotówka oszczędzona z poprzedniego miesiąca	50,00	50,00	0,00
Całkowite PRZYCHODY		1 950,00	1 950,00	0,00
WYDATKI	Mieszkanie			
	czynsz albo za wynajem	750,00	750,00	0,00
	elektryczność	40,00	45,00	-5,00
	gaz	35,00	40,00	-5,00
	telefon stacjonarny albo komórkowy	25,00	25,00	0,00
	inne wydatki dotyczące utrzymania mieszkania	50,00	50,00	0,00
	Całkowite wydatki na utrzymanie mieszkania	900,00	910,00	-10,00
	Zdrowie			
	lekarze	80,00	80,00	0,00
	lekarstwa/ leki bez recepty	20,00	20,00	0,00
	ubezpieczenie na życie (polisa, ubezpieczenia)			0,00
inne wydatki na zdrowie			0,00	
	Całkowite wydatki na zdrowie	100,00	100,00	0,00
	Inne miesięczne wydatki			
	opłaty bankowe (np. koszty konta w banku)	5,00	5,00	0,00
	Całkowite inne wydatki	5,00	5,00	

	Planowane	Aktualne	Różnica
  Transport opłaty obowiązkowe pojazdu (np. przegląd techniczny) ubezpieczenie pojazdu paliwo opłaty za transport publiczny (bilety, taksówki)			0,00 0,00 0,00
	45,00	55,00	-10,00
 Całkowite wydatki na transport	45,00	55,00	-10,00
   Codziennie wydatki na życie spożywcze restauracje/jedzenie poza domem ubrania środki higieniczne i do czyszczenia/prania	450,00 50,00 100,00	480,00 20,00 150,00	-30,00 30,00 -50,00
	50,00	50,00	0,00
Całkowite wydatki na życie	650,00	700,00	-50,00
 Rozrywka muzyka (płyty, nuty) gry komputerowe CD i DVD kino/teatr inne wydatki na rozrywki	40,00 30,00	30,00 50,00	0,00 0,00 10,00 -20,00
 Całkowite wydatki na rozrywki	70,00	80,00	-10,00
  Spląty zobowiązań finansowych opłaty za studia/szkolę podatek dochodowy inne miesięczne zobowiązania finansowe			0,00 0,00 0,00
Całkowite wydatki na spląty zobowiązań finansowych	0,00	0,00	0,00
OSZCZĘDNOŚCI fundusz bezpieczeństwa (na wszelki wypadek, gotówka niewykorzystana w tym miesiącu) oszczędności na emeryturę (OFE, IKE czyli tzw. drugi i trzeci filar emerytury)	50,00 50,00	50,00 50,00	0,00 0,00 0,00
MIESIĘCZNY BUDŻET — PODSUMOWANIE			
CAŁKOWITE PRZYCHODY	1 950,00	1 950,00	0,00
CAŁKOWITE WYDATKI	1 870,00	1 950,00	0,00
RÓŻNICA (PRZYCHODY minus WYDATKI)	80,00	0,00	80,00

<http://www.sciagnij.pl>
(na tej stronie wpisz do wyszukiwarki:
budżet domowy albo finanse osobiste)
<http://www.pobierz.pl>
(na tej stronie wpisz do wyszukiwarki:
budżet domowy)

Oprócz kontrolowania kwoty wydatków w każdej pozycji (np. „Spożywcze” w dziale **Codziennie wydatki na życie**), możesz zapisywać sumę wydatków w każdym z wyróżnionych działów. Jest to za każdym razem kwota opisana jako **Całkowite wydatki na...** Ponadto każdy zapisany przychód czy wydatek albo oszczędność możesz odnotować w części **MIESIĘCZNY BUDŻET – PODSUMOWANIE**.

Wszystkie zapiski możesz wpisywać w tabeli ręcznie, ale o niebo lepiej wychodzi to, gdy masz do dyspozycji tabelę w arkuszu kalkulacyjnym w komputerze

(np. Excel w pakiecie biurowym Windows Office firmy Microsoft).

A może zdecydujesz się na poznanie arkusza kalkulacyjnego przy okazji planowania wydatków? Kilka lekcji podstawowych powinno wystarczyć do opanowania tabeli z budżetem. Możesz uczyć się arkusza kalkulacyjnego samodzielnie przed komputerem.

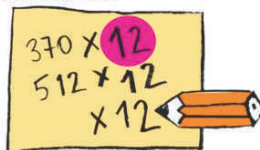
<http://www.microsoft.com/poland/>
(na tej stronie wpisz do wyszukiwarki: samouczek excel)

Najbardziej zapewne zdziwi Cię pozycja „Oszczędności na emeryturę”. Doradcy finansowi mówią jednak, że warto oszczędzać nawet 1 zł miesięcznie.

Gdy miną co najmniej 3 miesiące Twojego planowania budżetu, możesz zrobić podsumowanie roczne każdej pozycji i każdego działu. Nie będzie to prawdziwa suma wydatków, tylko ich przewidywana wielkość. Zarówno po stronie przychodów, jak i wydatków, oszczędności i inwestycji. To jest możliwe, gdy założysz, że pierwsze

3 miesiące nie bardzo różnią się od pozostałych. Zauważ, ile zwykle wydajesz na różne rzeczy i ile płacisz w skali miesiąca za mieszkanie, transport itd. w każdym z działów Twojego budżetu, a potem pomnóż te stałe kwoty przez 12, tak żeby policzyć, ile to wyniesie w całym roku.

Zdziwisz się, ile odkryć na temat swojego budżetu możesz dokonać na tej podstawie i jak to zmieni Twoje myślenie o pieniądzu. Jesteś ciekaw/a jak bardzo? Zacznij planować od zaraz!

➔ Jak wydawać pieniądze?

Trzymaj się kilku żelaznych zasad. Są sprawdzone, więc można im zaufać. Jednocześnie jednak obserwuj, jak Ci te zasady pasują. Możesz je zmieniać albo wprowadzać dodatkowo własne reguły.

Po pierwsze: Nie wydawaj więcej, niż masz do dyspozycji (inaczej mówiąc, nie żyj na kredyt). Jeżeli jednak zdecydujesz inaczej, to zwróć uwagę, **żeby za pożyczone pieniądze nie kupować czegoś, co szybko traci na wartości i nie jest Ci niezbędne** (np. samochodu, który wymaga naprawy). Kredyty sprawdzają się jako środek do osiągnięcia celów inwestycyjnych (np. zakup mieszkania albo domu, opłacenie wykształcenia, a w przyszłości np. rozwój Twojej firmy).

Po drugie: Planowanie oszczędności **zacznij od sprawdzenia, na co wydajesz pieniądze** i szukaj możliwości ograniczenia bądź oszczędniejszego planowania wydatków. Do tego celu powinien Ci się przydać przykład Osobistego Budżetu Miesięcznego opisany powyżej.

Kilka prostych zasad dotyczących zakupów:

- Znajdź blisko miejsca zamieszkania najtańsze sklepy z dobrą żywnością (niekoniecznie supermarket, do którego trzeba daleko dojeżdżać). Nie kupuj byle jakiej żywności, bo zapłacisz za to utratą zdrowia!
- Zastanów się, czy i jak często musisz jeść poza domem. Przygotowanie drugiego śniadania w domu opłaca się bardziej niż kupowanie gotowej kanapki w sklepie! I smakuje lepiej.
- Jeżeli planujesz zrobić zakupy żywnościowe na zapas, to nie idź do sklepu, gdy jesteś głodny/a.
- Zanim kupisz jakieś urządzenie albo coś do wyposażenia mieszkania, sprawdź, ile to kosztuje w sklepach internetowych. Naucz się, jak sprawdzić wiarygodność sklepu internetowego.
- Wypracuj sobie na podstawie osobistego doświadczenia własny sposób kupowania przez Internet. Bądź na bieżąco, może dowiesz się, jak albo gdzie kupować jeszcze taniej.

- Jeżeli masz zaufanie do sprzedawcy internetowego, to płac przelewem, będzie taniej niż płacąc przy odbiorze przesyłki. Żeby nabrać takiego zaufania, najpierw naucz się sprawdzać wiarygodność sprzedawcy w Internecie.

Po trzecie: Naucz się oszczędzać, jeżeli chcesz któregoś dnia mieć wielki dom albo założyć wymarzoną firmę. Oszczędności to jest ta część Twoich dochodów, która pozostaje Ci po odjęciu wydatków od zarobków (wszelkich zarobków, także tych np. ze sprzedaży używanych rzeczy na Allegro!).

Tak zwana wolna gotówka, która pozostaje Ci po odjęciu wszystkich wydatków, powinna „zamienić się” w oszczędności. Wydawanie tych pieniędzy nazywa się rozrzutnością. Do oszczędzania można też podejść z drugiej strony – zaplanować, ile chcesz oszczędzać, a potem rozplanować koszty w ramach pozostałej kwoty. Ważne, żeby ta kwota, którą chcesz oszczędzać, wynikała ze znajomości Twoich podstawowych, koniecznych wydatków. Nie możesz zaplanować oszczędności w wysokości 1000 zł, jak zarobisz 1500 zł. Trzymaj się faktów. Sprawdź, ile wydajesz. Skąd taki pomysł, żeby planować, ile się chce zaoszczędzić? Większość ludzi wydaje tyle, ile tylko może. W praktyce wydatki z reguły równe są zarobkom i to bez względu na wysokość zarobków. Oszczędzać udaje się dopiero po świadomym wpisaniu do budżetu takiej pozycji, a nie traktowaniu jej jako pieniędzy pozostałych po pokryciu wszystkich możliwych kosztów.

Po czwarte: Nie podejmuj decyzji finansowych wyłącznie na podstawie reklam i informacji od sprzedawców usług czy produktów finansowych (np. pracowników banku). To jest najprostsza droga do utraty wszystkich pieniędzy, jakie masz i będziesz miał/a. Postaraj się uzyskać informacje od osoby, do której masz zaufanie (nie zainteresowanej sprzedażą jakiegoś produktu finansowego), poproś, żeby oceniła wartość oferty, z której chcesz skorzystać. Przy okazji, jeżeli w Twoim otoczeniu nikomu nie udaje się oszczędzać systematycznie, to nikt z tych osób nie nadaje się na doradcę w sprawach finansowych.

Po piąte: Żadnych poważnych decyzji finansowych (innych także, ale tu mówimy o pieniądzach) nie podejmuj pod wpływem silnych emocji (np. wybuchu gniewu, rozstania, utraty pracy, radości z powodu wysokiej wygranej) albo gdy czujesz, że ktoś wywiera presję, żebyś postąpił/a tak, jak nie chcesz.

Po szóste: Traktuj pieniądze jako środek do osiągnięcia celów (innych niż samo ich posiadanie). Znacznie ważniejsze od pieniędzy są: zdrowie, przyjaciele, związki z najbliższymi Ci osobami, wykształcenie, realizacja zainteresowań.

Jak oszczędzać pieniądze?

Najważniejszą zasadą jest tu rozsądne wydawanie pieniędzy. Dzięki temu możesz oszczędzić pieniądze, które zostały Ci po zapłaceniu stałych opłat i zaplanowaniu koniecznych wydatków.

Mądre oszczędzanie sprowadza się do lokowania wolnej gotówki w dobrze wybrane inwestycje. Przechowywanie wolnej gotówki w domu jest stratą okazji do pomnożenia posiadanych zasobów. Nawet inwestycja na jeden dzień może przynieść Ci zysk. Nie wierzysz? Oto fragment artykułu z jednej z gazet codziennych: „Nie lekceważ lokat jednodniowych. W ostatnich trzech miesiącach lokaty te były zdecydowanie najwyższe oprocentowane. Zyski dodatkowo zwiększa zwolnienie z 19-procentowego podatku Belki wynikającego z niskiego jednodniowego zysku od takich lokat (zbyt niskiego, żeby naliczyć od niego podatek). W pierwszej połowie 2010 roku lokaty te będą bardzo popularne” (Wyciśnij ze swoich oszczędności siódme poty, „Gazeta Wyborcza” z dnia 04.01.2010). Przeczytaj „Jak inwestować?”.

Poza ograniczaniem wydatków warto poszukać oszczędności przez wykorzystanie ulg podatkowych. Prawdopodobnie

korzystasz w domu z Internetu, jedna z ulg podatkowych dotyczy zwrotu kosztów poniesionych właśnie na ten cel. Sprawdź, czy wykorzystujesz tę ulgę. W skali roku jest to kilkaset złotych.

Jak inwestować?

Inwestycje to aktywna forma oszczędzania, łącząca się z dążeniem do tego, żeby pieniądze, których nie wydałeś/aś w miesiącu zyskiwały na wartości. Może się tak stać tylko wtedy, gdy pozwolisz swoim oszczędnościom zarabiać, lokując je w banku albo kupując za nie coś, co uznane jest powszechnie za dobro inwestycyjne (coś co zyskuje na wartości w miarę upływu czasu, np. mieszkanie albo wyroby ze złota). A konkretniej? Możesz inwestować nawet niewielkie kwoty w złote monety wydawane przez Narodowy Bank Polski. Po jakimś czasie część z nich bardzo zyskuje na wartości, a na pewno nigdy nie traci. Szczegóły możesz poznać sam/a:

www.nbp.gov.pl
(zakładka:
Banknoty i monety)

Zasady bezpiecznego inwestowania

Po pierwsze: Twoje inwestycje nie będą miały sensu, jeżeli w tym samym czasie będziesz spłacał/a wysokooprocentowane kredyty. To tak jakbyś zarobił na inwestycjach pieniądze oddawał/a natychmiast bankowi, od którego wzięłeś/wzięłaś niekorzystny (wysokooprocentowany) kredyt. Przyznasz, że to nie ma sensu. Jak ocenić, który kredyt jest zbyt drogi? Po prostu porównuj, choćby przez Internetowe porównywarki, czy Twój kredyt jest w grupie drogiej czy tanich kredytów.

www.placemniej.pl
www.kredyty-online.net

Po drugie: Nie kieruj się reklamami, wybierając ofertę. Żadna reklama banku nie jest źródłem wszystkich informacji na temat oferty bankowej. Reklamy informują o niektórych możliwych korzyściach, a nic nie powiedzą Ci o wszystkich możliwych zagrożeniach związanych z ofertą banku, np. jeden z banków obiecywał prezent w gotówce do 1200 zł każdemu, kto na święta weźmie pożyczkę, jednak żeby założyć na prezent w wysokości choćby 20 zł, trzeba było zaciągnąć 2000 zł kredytu, no i jeszcze założyć konto, którego prowadzenie rocznie kosztuje 40 zł.

Po trzecie: Nie kupuj inwestycji, których nie rozumiesz. Niektóre są tak skomplikowane, że nawet uważnie czytając rzadko kto jest w stanie zrozumieć je w pełni. To nie Twój problem, że ktoś przygotował ofertę inwestycyjną w niezrozumiały sposób. Jeżeli na wstępie nie zrozumiesz, o co chodzi w ofercie, to potem tym bardziej pogubisz się, bo nie będziesz wiedział/a, jak ją kontrolować. Możesz też poprosić o pomoc w wyjaśnieniu inwestycji na przykład znajomych, doradcę finansowego albo poszukać informacji w Internecie.

Po czwarte: Nie podejmuj ryzyka, jeśli nie jesteś co do tego przekonany/a. Korzystaj z ofert bankowych albo innych form inwestycji, które nie wydają Ci się zbyt ryzykowne. To Ty sam/a podejmujesz ryzyko, lokując pieniądze. Ważne, żebyś miał/a poczucie, że ryzyko utraty zainwestowanych pieniędzy nie jest jak dla Ciebie za wysokie. Poza tym podejmując ryzyko finansowe, zawsze jasno odpowiedz sobie na pytania: Ile jestem w stanie stracić? Kiedy wycofam się, ponosząc stratę? Nie zawsze wygrasz, ryzykując, dlatego nie za wszelką cenę musisz się odegrać i odzyskać w pełni zainwestowane pieniądze. Ważne,

żeby z każdej takiej nauczki wyciągać wnioski. Inwestycje obarczone dużym ryzykiem powinny być planowane na długi czas (na kilka, kilkanaście lat), gdyż ich wartość może się znacznie wahać w czasie. Raz będzie rosła, innym razem spadała, ale ogólny kierunek pomimo wahań powinien być wzrostowy. Dlatego oszczędzanie na odległe i duże cele, np. emerytura, jest najskuteczniejsze poprzez bardziej ryzykowne inwestycje. Dzięki temu można wykorzystać ich wyższą stopę zwrotu (czyli zysk) i poprzez długi termin zmniejszyć ryzyko.

Po piąte: Sprawdzaj dokładnie, jakie są koszty (np. opłaty bankowe) związane z inwestycją, którą wybierzesz. Te drobne opłaty potrafią skutecznie obniżyć korzyści, jakich spodziewasz się w związku z lokatą bankową czy kupnem obligacji państwowych.

Pytania młodzieży

Nawet małe kwoty warto odkładać na konkretny cel. Przy planach krótkoterminowych wystarczy świnka skarbonka i decyzja, że tych pieniędzy nie wydajesz, lub osobne konto bankowe, np. oszczędzające, gdzie wpłacasz nadwyżki. Jeśli masz zamiar dłużej oszczędzać, wybierz lokatę, którą możesz stopniowo powiększać. Świetnym pomysłem są rachunki lub lokaty, w których odsetki nalicza się codziennie.

Jak mogę oszczędzać przy małych wpływach?

Nie ma niestety jednego, niezawodnego sposobu sprawdzenia wiarygodności sprzedawcy. Te, które podajemy, umożliwią Ci ominięcie większości oszustów.

- Na początek sprawdź, czy na stronie internetowej podana jest dokładna nazwa i adres sprzedawcy, telefon kontaktowy oraz NIP (Numer Identyfikacji Podatkowej) i REGON (numer statystyczny firmy).
- Sprawdź, czy wygląd strony sklepu w ciągu kilku dni się zmienia. Jeżeli tak, to znaczy że strona „żyje”, ktoś nad nią pracuje, a strona nie jest atropą.
- Twoje obawy powinny wzbudzić sklep, który nie informuje o stanie realizacji zamówienia, a w przypadku opóźnienia nie zawiadamia o sytuacji.
- Ważna jest możliwość wyboru formy płatności. Narzucanie przez sklep przedpłaty jako jedynej formy zapłaty to poważne ostrzeżenie dla kupujących.
- Możesz zapoznać się z regulaminem, który musi być umieszczony na stronie sklepu, i sprawdzić, czy sprzedawca jasno i czytelnie przedstawia warunki zgłaszania zwrotów.
- Sprawdź, czy sklep podaje nazwy firm kurierskich i banków, z którymi współpracuje. Może to oznaczać, że dla innych podmiotów sklep jest godnym zaufania partnerem.
- Szczególnie uważaj na sklepy, których czas działalności jest bardzo krótki. Brak opinii klientów o działaniu sklepu zmniejsza jego wiarygodność.
- Na koniec weź pod uwagę, że oszuści też znają zasady sprawdzania

wiarygodności sklepów i będą się starali zamaskować swoje oszustwo na wiele innych sposobów.

Jak mogą sprawdzać wiarygodność sprzedawców w Internecie?

→ Autodiagnoza

Na które z pytań dasz odpowiedź twierdzącą?

Czy masz konto bankowe?	
Czy oszczędzasz regularnie, to znaczy odkładasz przynajmniej raz w miesiącu stałą część swoich dochodów?	
Czy do założenia konta bankowego wystarczy dowód osobisty?	
Czy możesz mieć odrębne konta w kilku bankach jednocześnie?	
Czy Twoje konto w banku możesz podzielić na mniejsze konta (tak zwane subkonta), tak żeby wygodniej Ci było gospodarować pieniędzmi?	
Czy zakładając konto bankowe, możesz zrezygnować z karty płatniczej związanej z tym kontem?	
Czy możesz za granicą wypłacić pieniądze ze swojego konta bankowego założonego w Polsce?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2:

Twoja wiedza dotycząca banków wymaga poważnego uzupełnienia. Nalegamy, żebyś dokładnie zapoznał/a się z tym rozdziałem

3-5:

Masz częściową wiedzę na temat spraw omówionych w tym rozdziale – sprawdź, czego Ci brakuje. Zachęcamy.

6-7:

Masz dużą wiedzę na temat omówiony w tym rozdziale. Przeczytaj, aby pomóc innym. Zapraszamy.

Po co jest potrzebny bank

Czy banki są nam potrzebne? Banki pełnią rolę hipermarketu z pieniędzmi potoczonego z przechwalnią bagażu. Możesz tam zarówno kupić, jak i sprzedać pieniądze, a także je magazynować. Bez pieniędzy mało kto potrafi przeżyć we współczesnym świecie. Jako dorosły, zarabiający na siebie człowiek, możesz sprawnie działać, jeżeli umiejętnie korzystasz z dostępu do usług, oferowanych przez bank. A skoro tak, to trzeba mieć własne konto bankowe, które jest przepustką do świata pieniędzy.

Pewien doświadczony przedsiębiorca powiedział:

Nareszcie wiem, co odróżnia człowieka od innych stworzeń: kłopoty finansowe.

Warto więc poświęcić chwilę uwagi zakładaniu konta i korzystaniu z niego, żeby kłopoty, które każdy z nas napotyka w związku z pieniędzmi, stały się łatwiejsze do pokonania.

Zakładasz rachunek bankowy

Jeśli nie masz jeszcze konta bankowego lub dotychczasowy wybór Cię nie zachwyca, ta część jest dla Ciebie. Poznasz tu opowiadanie Reda o wpadce przy zakładaniu rachunku, dowiesz się, na co warto zwrócić uwagę, a czego unikać. Przygotujesz się do wyboru banku, który będzie Cię obsługiwał.

Warto mieć rachunek bankowy, bo

- pracodawcy i instytucje wolą przekazać Ci pieniądze przelewem a nie gotówką,
- masz dzięki temu dostęp do oferty banku – lokat, kont oszczędnościowych, kart płatniczych, robienia przelewów, stałych zleceń, debetów, kredytów itp.,
- jest wygodny – nie musisz nosić gotówki,
- jest bezpieczny – jeśli nie podajesz nikomu hasła, możliwość, że ktoś ukradnie Ci pieniądze z konta, jest znikoma, a z gotówką w kieszeni różnie bywa,
- zgubioną kartę możesz zablokować w banku, a zgubiona gotówka przyniesie szczęście komuś innemu,
- większość banków ma dostęp internetowy do swoich usług, dzięki czemu możesz zarządzać swoimi pieniędzmi o dowolnej porze.

Obok korzyści, jakie daje konto bankowe, istnieją też problemy – już sam wybór dobrej oferty jest trudny, o czym przekonał się Red. Kiedy przechodził koło banku, zobaczył reklamę:

**ZAŁÓŻ KONTO –
ODBIERZ 50 ZŁ**

Pomyślał, że 5 dych piechotą nie chodzi. W środku o nic nie pytał. Kiwał głową na wszystkie propozycje. Już po chwili podpisał plik papierów i stał się posiadaczem konta bankowego, karty do bankomatu i fajnej teczki z kolorowymi ulotkami. Co prawda nie dostał 50 zeta do ręki, bo okazało się że jest to premia za trzymanie kasy w banku i to minimum 5000 zł (pomarzyć), ale i tak był zadowolony. Jak się coś trafi, to konto będzie jak znalazł. Albo zleci przelewanie świadczenia na ten rachunek.

Po miesiącu trochę się zdziwił, gdy dostał list, w którym napisali, że ma 25 zł na minusie.

Zdenerwowany poszedł do banku, gdzie dowiedział się, że pobrano opłatę za prowadzenie rachunku, wydanie kart do bankomatu i dodatkowo naliczono odsetki karne za niedozwolony debet. Red był w plecy prawie 3 dychy. „****” – pomyślał. Chciał zamknąć konto, ale okazało się że opłata za zamknięcie rachunku przed upływem 3 miesięcy od jego założenia wynosi 20 zł. Red zrozumiał, że zamiast zarobić reklamowe 50 zł może je stracić.

Banki sprzedają swoje usługi za pomocą reklam – nie zawsze jasnych. Pytaj o wszystko, co budzi Twoje wątpliwości, wybieraj to, czego chcesz w danym momencie, nie daj się namawiać od ręki na usługi, których nie potrzebujesz. Zawsze możesz skorzystać z nich później.

Podstawowe konto, zwane najczęściej osobistym, służy do otrzymywania wynagrodzenia/świadczeń i dokonywania płatności. Zwykle jest ono tanie, ale środki na rachunku nie są korzystnie oprocentowane. Dlatego warto rozważyć osobne konto do oszczędzania.

Wybierając konto bankowe, zwracaj uwagę na:

koszty usług bankowych

— prowadzenia – od darmowego* do kilku/kilkunastu zł za miesiąc;

- wydania kart bankomatowych/ płatniczych – **bezpłatnie***, jednorazowo lub opłata co rok;
- przelewów i innych usług płatniczych – najniższe opłaty za operację w Internecie (robisz je sam/a) i wewnętrzne, czyli w ramach danej sieci, wysokie opłaty za płacenie przelewów w kasie i do obcych banków. Czasem masz jeden lub kilka przelewów tańszych, kolejne są już droższe;
- wpłat i wypłat gotówki w kasie banku – czasami pobierana jest opłata;
- wypłat w bankomatach danego banku lub sieci współpracującej (np. Euronet, eCard itp.) – **zwykle bez opłat*** lub np. 0,50 gr;

- wypłat w innych bankomatach – tu opłaty są wysokie, zwykle liczone procentowo od wypłacanej kwoty, jednak nie mniej niż ok. 3–5 zł;
- kart kredytowych – od Ozi* do kilkuset za rok w zależności od limitów zadłużenia – zdarza się, że nie ma opłaty, jeśli będziesz nią robić dużo płatności lub wydasz wysoką kwotę – bank zarobi prowizję od sklepów, w których kupujesz;
- usług dodatkowych, np. ubezpieczenia, pakietu medycznego, pomocy fachowców (np. hydraulika) – **gratis*** lub wliczonych w opłatę za prowadzenie konta – zwykle z tych usług nigdy nie skorzystasz;
- inne;

* opłaty nie są za darmo – banki mają swoje koszty, więc jeśli coś Ci dają, to albo płacisz za to w innych usługach, albo płaci ktoś inny, np. kredytobiorcy.

→ wygodę i czas

- sieć bankomatów – im bardziej rozbudowana tym łatwiejszy dostęp do gotówki, jeśli bank nie ma własnej sieci może korzystać z sieci współpracującej, np. Euronet, eCard;
- powszechna oferta internetowa – warto sprawdzić, jak działa dany system. Banki oferują wersje demo dostępu do wirtualnego rachunku. Sprawdź, czy konto obsługuje wszystkie usługi bankowe, czego nie obsługuje (obietnice, że już wkrótce będzie, mogą być nieprawdziwe);
- czasem trzeba się wybrać do oddziału – dobrze, jeśli będzie to miejsce bliżej niż dalej;
- ile czekasz na załatwienie spraw w oddziale i czy stoisz w kolejce, czy wygodnie siedzisz;
- **ofertę banku**
- czy jest tam wszystko, czego potrzebujesz lub, jeśli stawiasz

na specjalizację rachunku, to czego oczekujesz, np. wysokie oprocentowanie, bo chcesz tylko oszczędzać;

→ bezpieczeństwo

- jakie zabezpieczenia, np. dostęp do konta internetowego, stosuje bank.

Zobacz w internecie porównywarki banków – uwaga na linki sponsorowane. Aktualne porównanie np. na www.money.pl/ranking-kont-2010

Skarpeta czy lokata – jak warto oszczędzać?

Form oszczędzania może być wiele. Już samo odłożenie części pieniędzy do koperty w domu jest oszczędzaniem. Możesz też oszczędzać poprzez instytucje finansowe, np. banki – te mają pomnożyć Twoje zyski. W praktyce jednak osiągnany zysk jest tak skalkulowany, aby nie tracić pieniędzy. Bo pieniądze tracą na wartości, np. przez inflację.

Inflacja – pojęcie związane z wzrostem cen. Za tę samą kwotę wraz z upływem czasu możesz kupić mniej, np. dwa lata temu za 100 zł kupowało się koszyk podstawowych produktów, teraz w koszyku jest ich mniej, a nadal płaci się 100 zł.

Żeby pieniądze nie traciły na wartości, ale pracowały dla nas, możemy je trzymać w banku na korzystnych warunkach – lokować, aby przynosiły korzyść. Zachęcamy Was do rozpoczęcia przygody z inwestowaniem od lokat i kont oszczędzających.

Lokaty

Powierzasz swoje pieniądze/kapitał na określony czas, a bank po upływie tego czasu oddaje Ci kapitał wraz z odsetkami – kwotą, o jaką powiększył pieniądze, które mu dałeś/aś do dyspozycji. Bank zainwestował te środki i podzielił się z Tobą tym, co zarobił.

Ty do banku 100 zł

po miesiącu

Bank do Ciebie
odsetki – 0,40 zł

Podjmując decyzję o lokowaniu, weź pod uwagę:

- **czas**, na jaki chcesz zamrozić środki, bo
- zrywanie przed czasem się nie opłaca, traci się odsetki,
- możesz założyć kilka lokat na różne kwoty,
- lokaty na dłuższy okres są wyżej oprocentowane, choć ograniczasz sobie na dłużej dostęp do pieniędzy;
- **oprocentowanie** (wielkość o jaką bank obiecuje powiększyć Twoje pieniądze), bo
- zależy jest od kwoty, którą inwestujesz,

- może rosnąć wraz z upływem czasu, przez który trzymasz środki w banku,
- może być korzystne tylko przez pierwsze miesiące, a potem zmaleć;
- może być mieszane, np. część może być gwarantowana, a część zależna od wyniku, jaki uzyskał fundusz (lokaty z funduszem);
- powinno być podawane w skali roku (12 miesięcy) – banki czasem w reklamach podają wysokie oprocentowanie, ale np. w skali 36 miesięcy – oznacza to, że realnie jest ono niższe; jeśli lokujesz na 6% w skali roku to za lokatę 3 miesięczną dostaniesz 1.5% ($1/12 \times 6\% \times 3$ miesiące);

- **kapitalizację**, czyli częstotliwość naliczania odsetek, bo
- są na przykład lokaty jednodniowe – codziennie bank powiększa Twój kapitał,
- są lokaty, w których odsetki przypisywane są na koniec okresu, a nie stopniowo po każdym miesiącu – zarobisz nieco mniej;
- **rodzaj oprocentowania**, może być:
  - stałe, czyli od początku do końca będzie takie samo,
  - zmienne – może wzrosnąć lub zmaleć w trakcie.

Czas lokaty

100 zł		Czas lokaty				
		1 miesiąc	3 miesiące		12 miesięcy	
Oprocentowanie	3,5%	0,29 zł	0,88 zł	0,86 zł	3,56 zł	3,50 zł
	6%	0,50 zł	1,51 zł	1,47 zł	6,17 zł	6,00 zł
		Na koniec	Co miesiąc	Na koniec	Co miesiąc	Na koniec
Kapitalizacja						

Konto oszczędzające.

Jest to forma rachunku bankowego z wysokim oprocentowaniem – porównywalnym z lokatą. Ale nie za darmo. Jeśli nawet konto jest bezpłatne to zwykle opłaty za przelewy i inne usługi związane z tym kontem są droższe niż na zwykłym rachunku. Korzystne jest używanie go do oszczędzania. Płatności natomiast warto realizować w ramach zwykłego konta.

Podjmując decyzję o koncie oszczędzającym:

- weź pod uwagę opłaty za jego prowadzenie,
- opłaty za przelewy i inne usługi, z których zamierzasz korzystać,
- oceń planowane zyski,
- porównaj koszty z potencjalnymi zyskami z planowanych oszczędności i sprawdź, czy konto się opłaci – oprocentowanie jest zmienne, co znaczy, że za jakiś czas może nie być już tak korzystne, ale może też wzrosnąć,
- dowiedz się, jak wygląda dostęp do konta w oddziale, bankomacie, przez Internet – kolejki i przestarzałe systemy internetowe mogą zniechęcić.

➔ **Podatek od zysków** – Jeśli uzyskasz/aś odsetki, bank pobiera od nich podatek i przekazuje Państwu, na wyciągu pojawia się dodatkowa pozycja na minusie. Niektóre banki oferują lokaty lub konta z codziennym przypisywaniem odsetek

– w ten sposób można uniknąć podatku (jest tak mały, że po zaokrągleniu znika).

porównywarki lokat, np.
www.e-lokaty.pl
– uwaga na linki sponsorowane

Instrumenty finansowe (np. lokaty, obligacje, fundusze inwestycyjne, akcje), czyli sposoby na pomnażanie pieniędzy, można podzielić na **bezpieczne i ryzykowne**. Te pierwsze nie są zbyt zyskowne, jednak np. przez mechanizmy gwarancji bankowych zapewniają, że nie stracisz włożonych środków. Ryzykowne niosą ze sobą obietnice większego zysku, ale niestety obciążone są możliwością utraty kapitału, czyli części, którą się zainwestowało – na koniec możesz mieć mniej niż wkładasz.

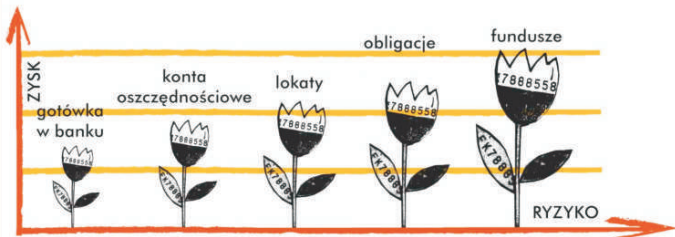
Jeśli chcesz stać się [w przyszłości] bogaty, naucz się podejmować ryzyko [finansowe]. Naucz się być inwestorem

Robert T. Kiyosaki
Bogaty ojciec, biedny ojciec.

Ten sam autor w innym miejscu dodaje:

Jak ludzie mówią – inwestowanie jest ryzykowne – odpowiadam im: Bycie niewykształconym [w dziedzinie finansów] jest ryzykowne.

Więcej dowiesz się z rozdziału „Gospodarowanie pieniędzmi”: „Jak oszczędzać pieniądze?” i „Jak inwestować?”. ➔

➔ Płacić i jak płacić?

Oto jest pytanie.

Jeśli coś kupujesz, wcześniej czy później trzeba za to zapłacić. W wielu miejscach płacisz gotówką. Płatności bezgotówkowe są coraz popularniejsze, bo noszenie dużych kwot jest mało praktyczne i niebezpieczne. Jaką formę płatności wybrać?

Gotówka w portfelu przydaje się, ponieważ:

- ➔ często ta forma płatności jest szybsza niż kartą płatniczą,
- ➔ zdarza się, że nie ma innej możliwości

zapłaty w sklepie, na straganie (nie mają terminala) lub kwota do zapłaty jest za niska, by płacić kartą — sklepy wydzielają informacje, np. płatność kartą od 20 zł;

- ➔ mamy do niej bezpośredni dostęp,
- ➔ widzimy, jak nam znika – może nas motywować do oszczędności,
- ➔ przy braku rachunku bankowego to jedyna dostępna forma płatności.

Kłopoty z gotówką:

- ➔ można ją stracić w wyniku zgubienia, kradzieży,
- ➔ nie pracuje na siebie,
- ➔ czasem/zawsze za szybko ją wydajemy.

Karta płatnicza do wyboru do koloru

Zakładając rachunek bankowy, masz możliwość otrzymania **karty bankomatowej**. Jest to jednocześnie karta **płatnicza**, która jest:

	TAK	NIE
wygodna	możesz zapłacić nawet za większe zakupy — zależy od limitu	w małym sklepie, na bazarze
bezpieczna	jak ją zgubisz możesz, ją zastrzec	X
szybka	przy działających bankomatach i terminalach	jeśli terminal nie łączy
kosztowna	zależy ➔ (patrz: koszty usług bankowych)	
europajska/światowa	możesz wypłacić walutę z zagranicznego bankomatu	X
kontrolowana	do wysokości limitu lub posiadanych pieniędzy	nie widać „znikających” pieniędzy

Otrzymujesz w ten sposób wygodny dostęp do swoich pieniędzy. Jeśli potrzebujesz gotówki, wypłacasz ją z bankomatu, wpisując **PIN**.

Przeczytaj „Bezpieczne korzystanie z bankomatu”.

Najlepiej rób to w bankomacie swojego banku lub sieci, w której nie płacisz za wypłaty. Istnieją też wplatomaty (bankomaty z dodatkową funkcją wpłacania pieniędzy) – tu możesz zdeponować nadmiar gotówki na swój rachunek. Z kartą można zobaczyć stan swojego konta i wykonać podstawowe operacje, podobnie jak w Internecie.

PIN (ang. Personal Identification Number) to czterocyfrowy, osobisty numer identyfikacyjny, rodzaj hasła, które wraz z kartą pozwala na dostęp do Twoich pieniędzy. Bankomaty i większość sklepów w ten sposób potwierdza Twoje prawo do korzystania z karty. Trzecia pomyłka przy wprowadzaniu PIN-u blokuje kartę.

Karta płatnicza pozwala na operacje bezgotówkowe. W miejscu obsługującym daną kartę (szukaj obrazka, przedstawiającego kartę bądź nalepki na drzwiach lub w okolicy kasy) możesz nią zapłacić za zakupy lub usługę. Sprawdź, czy sklep nie ma minimalnej kwoty, poniżej której nie można zapłacić kartą. Czasem zatwierdzając płatność zamiast PIN-u podpisuje się wydruk z terminala. Podpis musi być zgodny z tym, który jest na tylnej stronie karty – póki co karta musi być podpisana. Płacąc kartą, zmniejszasz środki dostępne na swoim rachunku.

Wybierając kartę sprawdź:

- ile za nią płacisz,
- czy i gdzie wypłaty są bezpłatne,
- ile płacisz w obcych bankomatach,
- jakie limity (dzienny i miesięczny) masz do dyspozycji,
- jaki wzór karty możesz wybrać,
- czy możesz nią płacić przez Internet (płatkie karty z PIN-em od niedawna mają takie możliwości),
- co robić, jak ją zgubisz,
- czy w przypadku kradzieży karty są limity, od których bank przejmuje odpowiedzialność.

Utrata karty wiąże się z koniecznością poinformowania o tym banku,

od tego momentu przejmuje on odpowiedzialność za wypłaty i płatności nią wykonane. Bank **zastrzega kartę** — trzeba wystąpić o nową.

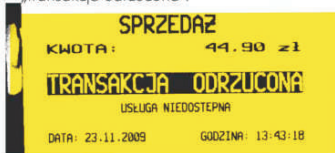
Karty mają swoją **ważność** – bank automatycznie przesyła nową przed upływem

ostatniego miesiąca. Mogą ulec zniszczeniu (wycierają się, łamią), dlatego warto przechowywać je w portfelu.

Czasami system zawodzi i kasjer nie może się połączyć, aby dokonać autoryzacji. Wtedy albo rezygnujemy z zakupów, albo sięgamy po gotówkę lub inną kartę.

Należy **kontrolować poziom**

wydatków dokonywanych w ten sposób – można stracić kontrolę i zobaczyć na wydruku komunikat „brak środków” lub „transakcja odrzucona”.

Mimo tych potencjalnych trudności płatności kartą są coraz bardziej powszechne i bezsprzecznie wygodne.

<http://pl.wikipedia.org/>
(na tej stronie wpis
w wyszukiwarce:
karta płatnicza)

Inne formy płatności to:

- przekaz pocztowy,
- płatność w agencji bankowej,
- przelew,
- zlecenie stałe/cykliczne,
- polecenie zapłaty.

➔ **Przekaz pocztowy** i płatność w agencji bankowej wymagają dysponowania **gotówką**. Wypełnia się blankiet wpłaty z informacjami, kto komu ile przesyła i za co jest dokonywana wpłata. Pieniądże trafiają potem na wskazany rachunek bankowy odbiorcy lub do jego ręki. Ta metoda jest czasochłonna (na poczcie są zazwyczaj kolejki) i z reguły droższa od przelewu.

Można korzystać z blankietów załączonych razem z fakturą, np. za telefon, prąd. Zdarza się, że płatności wykonane tą drogą długo wędrują do odbiorcy.

Niektóre sklepy oferują możliwość zapłaty za usługi, np. prąd, telefon, **w kasie sklepu** – jest to popularne zwłaszcza w hipermarketach. Możesz zabrać blankiety płatności, które mają kody kreskowe, kasjerka je zeskanuje, a Ty zapłacisz gotówką lub kartą. Ciekawa forma, choć spowalnia robienie zakupów.

➔ **Przelew** możesz wykonać w okienku w banku, jednak zapłacisz wtedy więcej, niż jeśli zrobisz go sam/a **przez Internet**. Dostęp do kont za pośrednictwem Internetu jest standardem. Większość banków oferuje go za darmo. Istnieją różne **zabezpieczenia płatności** i dostępu do konta – przy logowaniu wpisujesz ciąg cyfr, np. z karty kodów jednorazowych, z przesłanego przez bank sms-a czy używając podpisu elektronicznego lub innych. Sposób hasłowania zależy od banku. Wszystkie operacje są szyfrowane, a dostęp jest kilkustopniowy. Nie znaczy to, że nikt się nie włamie, choć przy **bezpiecznym użytkowaniu** jest to mało prawdopodobne. Przeczytaj „Bezpieczne korzystanie z bankowości internetowej”. ➔

Korzyści z dostępu do konta i robienia przelewów przez Internet jest czas – robisz to, kiedy chcesz, nawet o 3 w nocy. Konieczny jest oczywiście stabilny dostęp do sieci.

Wprowadzając dane, rób to powoli – pieniądze, które wysyłasz powinny trafić do odbiorcy. Zwracaj uwagę na terminy płatności – przelew zrobiony późno wieczorem wpłynie do odbiorcy najwcześniej następnego dnia.

Jeśli wysyłasz przelew do tej samej firmy co miesiąc, warto zapisać jej dane w systemie, dzięki temu następne przelewy robi się szybciej.

➔ **Zlecenie stałe** lub cykliczne, czyli forma przelewu, która wysyła płatności do tego samego odbiorcy według dodatkowych kryteriów, np. co miesiąc, kwartał lub inny dowolny okres – jest to przydatne w przypadku płatności o tej samej wysokości, takich jak czynsz, kablówka itp.

➔ **Polecenie zapłaty** to też forma przelewu, ale robiona przez bank na zlecenie dostawcy usługi. Ty, wypełniając zgodę na taką formę płatności, **upoważniasz dostawcę** do obciążania Twojego rachunku, a bank przekazuje pieniądze zgodnie z danymi dostarczonymi przez dostawcę usługi. Dzieje się to bez Twojego udziału i często, zanim zobaczysz fakturę, płatność jest już zrealizowana. Wymaga to zaufania do dostawcy. Zawsze można dochodzić swoich praw w przypadku pomyłki. Opłaty za polecenie zapłaty są zwykle nieco wyższe, ale za to nie musisz zaprztać sobie głowy płatnościami. Możesz tak płacić za komórkę, telefon, Internet, prąd.

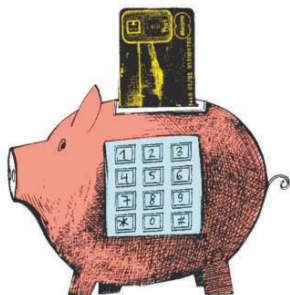

<http://www.poleceniezaplaty.org.pl/>

Dokonując płatności, warto zastanowić się, które formy będą dla nas **najwygodniejsze, najtańsze, najbezpieczniejsze**. Oferta bezgotówkowa będzie się stopniowo powiększała. Obok przepływów pieniężnych wchodzi na rynek dodatkowe możliwości zarabiania i płacenia zebranymi punktami. Gotówka schodzi na plan dalszy, jednak jeszcze długo z nami zostanie.

➔ Bezpieczne korzystanie z bankomatu, bankowości internetowej oraz zabezpieczenie kart płatniczych

Jeżeli jedynie Ty znasz hasło do konta bankowego, to musisz pilnować tylko jednej osoby – siebie samego/samej. Przy bankomacie musisz być sam/a. Żadnych znajomych, nawet najbliższych. Jeżeli chcesz, żeby Twoje pieniądze nie „rozplynęły się”, **wpisuj kod PIN bez towarzystwa innych ludzi**. PIN to numer będący hasłem do Twojej karty bankomatowej, zwykle są to cztery cyfry.

Zdarzają się fałszywe bankomaty albo takie, które są obserwowane, np. przez minikamerę założoną przez oszustów. **Jeżeli cokolwiek wzbudzi Twoje podejrzenie, wycofaj się z wypłaty.** Możesz też zgłosić do banku, że bankomat zachowuje się albo wygląda dziwnie. Zwykle gdzieś na przedniej ścianie bankomatu umieszczony jest numer telefonu do najbliższego oddziału banku (przydaje się także, kiedy bankomat nie chce oddać karty płatniczej). Zwykle wypłata z obcego bankomatu dużo kosztuje. Spróbuj wyrobić sobie nawyk zachowania wydruków z bankomatu przez miesiąc. Jeżeli nic niepokojącego się nie zdarzy to możesz je wyrzucić (ale przedtem podrzyj na kawałki).

➔ **Jeżeli zginęła Ci karta płatnicza** (bankomatowa czy jakakolwiek inna), nie panikuj. Po prostu zadzwoń pod wskazany numer telefonu, pod którym można ją zastrzec (ten numer możesz zawsze dostać w banku). W momencie odbioru nowej karty, nawet jak zostanie Ci przysłana pocztą, zapisz sobie ten awaryjny numer telefonu służący do tego, by zastrzec utraconą kartę. Możesz go zapisać w telefonie komórkowym. Zastrzeż kartę natychmiast, jak tylko zorientujesz się, że ją zgubiłeś/aś.

➔ **Co to znaczy „zastrzec kartę bankomatową”?** Jest to telefoniczne albo osobiste (w oddziale Twojego banku) zgłoszenie żądania wstrzymania wypłat dokonanych za pomocą Twojej karty bankomatowej od momentu zgłoszenia. Żeby zastrzeżenie zostało przyjęte, musisz podać swoje imię, nazwisko i co najmniej rodzaj karty, którą chcesz zablokować. Z reguły w rozmowie telefonicznej bank prosi jeszcze o dodatkowe informacje, które pozwolą wykluczyć, że to ktoś w Twoim imieniu chce zastrzec kartę (tego robić nie wolno).

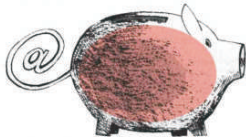
➔ **Nie przekazuj na piśmie ani ustnie komukolwiek żadnych numerów PIN ani innych haseł** dotyczących Twojego konta bankowego. Nawet pracownicy banku nie mają prawa ich znać. Klawiatura, na której wpisujesz PIN, nie zawsze będzie zastąpiona. Staraj się, żeby wystukać kod szybko i dyskretnie. W restauracji, jeżeli płacisz kartą płatniczą, zawsze sprawdź, czy wysokość rachunku jest identyczna z potwierdzeniem przelewu z Twojego konta. **Potwierdzenie przelewu (wydruk) musisz dostać od osoby z obsługi restauracji i zachować przez jakiś czas**, najlepiej do najbliższego, comiesięcznego rozliczenia z bankiem.

➔ Zasady dotyczące haseł, które musisz znać:

- Nie zapisuj numerów PIN/hasła na karcie papieru, którą przechowujesz razem z kartą płatniczą (bankomatową), do której te hasła pasują;
- Nie zapisuj numeru PIN ani hasła tak, żeby każdy mógł zrozumieć, co to jest, np. mój PIN do zielonej karty – 2568. Możesz zapisać numer PIN/hasło cyfrowe np. jako zmyślony numer telefonu do nieistniejącej osoby, np. Zbyszek – tel. 669 256 866. W tym wypadku 2568 to Twój PIN.
- Większość numerów PIN można zmienić w banku. To na wypadek, gdybyś w żaden sposób nie mógł/mogła sobie go przypomnieć. Dowiedz się, jak to zrobić, idąc do dowolnego oddziału swojego banku. Zwykle zmiana numeru PIN jest bezpłatna.
- Listy z banku możesz wyrzucić do śmieci po dokładnym podarciu na drobne kawałki. To jasne, że nie chcesz, żeby ktokolwiek czytał, ile masz pieniędzy na koncie i w którym banku.

➔ Bezpieczeństwo w bankowości internetowej.

Każdy bank, umożliwiając Ci dostęp do konta przez stronę internetową, dokładnie opisuje, jakie stosuje zasady bezpieczeństwa. Zapoznaj się z nimi. Są proste i pomogą Ci na przykład szybko odróżnić prawdziwą stronę internetową Twojego banku od fałszywej, podłożonej przez oszustów.

➔ Ogólne zasady:

- **Poza stroną internetową banku, na której logujesz się do konta, nigdzie nie wpisuj i nie wysyłaj swoich haseł, nazw, numerów**

kodowych. Nie podawaj ich także nikomu przez telefon. Pracownicy banku nigdy nie będą od Ciebie wymagali takich informacji przez telefon.

- Jeżeli tylko bank daje Ci taką możliwość, **używaj myszy do podawania hasła – zalogowania się, zamiast wpisywać hasło na klawiaturze komputera.** Zauważysz tę możliwość na ekranie – obok miejsca na wpisanie hasła i numeru klienta będzie obrazek miniaturowej klawiatury. Zastępuje on (po powiększeniu) prawdziwą klawiaturę komputera. Hasło wyklikane na ekranie jest trudniejsze do rozpoznania przez oszustów internetowych.
- **Nie loguj się do swojego konta na obcych, nieznanach komputerach,** do których mają dostęp nieznan Ci ludzie. Szczególnie unikaj kawiarenek internetowych. Nie masz przecież pewności, czy obcy komputer nie jest kontrolowany przez oszusta.
- Zawsze sprawdzaj, czy strona internetowa banku, na której się zwykle logujesz, spełnia dwa podstawowe warunki:
- adres strony internetowej banku rozpoczyna się od liter: **https;**
- wyraźnie widoczny jest symbol **zamkniętej kłódki.**

Zawsze przed odejściem od komputera na dłużej **wyloguj się z konta bankowego przez wybranie polecenia „Wyloguj”,** a nie przez zamknięcie czy zmianę strony internetowej. Wylogowanie powoduje, że dostęp do Twojego konta jest zamknięty. Każde inne postępowanie można odwrócić, na przykład przez użycie polecenia „Wstecz”.

Pytania młodzieży

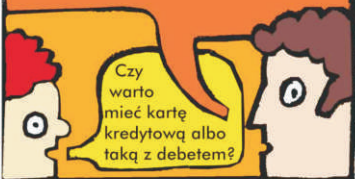
To zależy od banku – wystarczy nawet 100 zł albo zadeklarowanie regularnych wpływów. Możesz mieć też rachunek bez opłat, a na nim 1 zł. Są oczywiście konta z wymaganym znacznie wyższym saldem na rachunku – każdemu według potrzeb.

Ile najmniej muszę mieć pieniędzy, żeby założyć konto?

Karta pozwalająca na wydanie więcej niż się ma w danym momencie pieniędzy wymaga dyscypliny. To pozorna oszczędność – w kolejnych miesiącach trzeba spłacić dług i ewentualne odsetki. Nie wyplacaj gotówki kartą kredytową, bo to bardzo kosztowne. Będziecie często namawiani, żeby wyrobić sobie karty kredytowe czy kredytowe karty rabatowe – zalecamy szczególną ostrożność!

Czy warto mieć kartę kredytową albo taką z debetem?

To osobne instytucje, które zajmują się wyłącznie lokowaniem pieniędzy zebranych od inwestorów w instrumenty rynku pieniężnego, papiery wartościowe (akcje, obligacje) i inne prawa majątkowe. Mają one różne cele (gwarantowane, akcyjne, mieszane) i wynikającą z nich strukturę. Mogą być samodzielne albo stanowić element lokaty lub występować z ubezpieczeniem. Przeczytaj rozdział „Ubezpieczenia”. →

Co to są fundusze inwestycyjne?

Od 13. roku życia możesz założyć konto powiązane z rachunkiem prawnego opiekuna. Niezależne konto można mieć dopiero od 18. roku życia.

Od kiedy mogę mieć konto bankowe?

Autodiagnoza

Na które z pytań dasz odpowiedź twierdzącą?

Czy masz jakieś ubezpieczenie?	
Czy istnieją jakieś obowiązkowe ubezpieczenia?	
Czy wiesz, czym się różni OC i AC?	
Czy wyjeżdżając na wakacje myślisz o ubezpieczeniu?	
Czy ubezpieczenie na życie jest nieobowiązkowe?	
Czy możesz ubezpieczyć laptopa na wypadek kradzieży?	
Czy zdarzyło Ci się złożyć reklamację czegoś, co miało wadę?	

Suma krzyżyków przy odpowiedziach TAK to Twój wynik.

0-2:

Twoja wiedza dotycząca ubezpieczeń wymaga poważnego uzupełnienia. Nalegamy, żebyś dokładnie zapoznał/a się z tym rozdziałem.

3-5:

Masz częściową wiedzę na temat spraw omówionych w tym rozdziale – sprawdź czego Ci brakuje. Zachęcamy.

6-7:

Masz dużą wiedzę na temat omówiony w tym rozdziale. Przeczytaj, aby pomóc innym. Zapraszamy.

„Przezorny zawsze ubezpieczony” i „Mądry Polak po szkodzie”

Ubezpieczenia istnieją od wieków, a współcześnie dotyczą wszystkich obszarów życia. Dla Ciebie mogą być sprawą okazjonalną lub codzienną koniecznością. Każda forma ubezpieczeń wiąże się z kosztami. Kupujemy produkt, czyli ubezpieczenie – czasem dobry, czasem zły. Wybierając, warto porównać zarówno ubezpieczenia, jak i ubezpieczycieli. Dobre ubezpieczenie zapewni Ci odzyskanie całości lub części kosztów poniesionych w wyniku wypadku losowego.

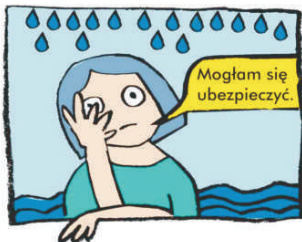
Opowiadanie Blu

Blu wróciła po ciężkim dniu. Weszła do pokoju i chlupnęła do wody – nie, nie przypominała sobie, żeby miała basen. Pokój pływał. Wpadła do łazienki – sucho. Po

krótkich poszukiwaniach zobaczyła wielki zaciek prowadzący od sąsiadów z góry. Nie wiedziała, co robić. Ścierać, dzwonić do administracji, po straż? Pobiegła do sąsiadów. Okazało się, że u nich jest sucho. Na schodach spotkała sąsiadów z dołu. Wrzeszczeli, że zalała im mieszkanie i będzie płacić. Ona?

Okazało się, że rury pękły dużo wyżej i to w ścianie. Sprzątanie zajęło wiele godzin – podłoga, dywan były do wymiany, ściany wyschły, ale wyglądały paskudnie – trzeba odmalować. Ile to będzie kosztowało? W administracji powiedzieli jej, że mogła się ubezpieczyć. No tak, ale kto mógł to przewidzieć...

➔ **Ubezpieczenie** jest to usługa instytucji, która w zamian za opłatę przejmuje na siebie ryzyko pokrycia kosztów ewentualnej straty.

Co roku ubezpieczamy np. mieszkanie. Im więcej płacimy, tym wyższy jest limit odszkodowania w przypadku szkody, np. zalania. Jeśli nic się nie wydarzy, ubezpieczyciel zarabia, a my kupujemy spokój. W przypadku szkody ubezpieczyciel ją wycenia i wypłaca odszkodowanie. Możemy odwołać się od wyceny, jeśli jest za niska. Koszty remontu ponad odszkodowanie pokrywamy z własnej kieszeni.

Dlaczego warto się ubezpieczyć?

- ➔ Za regularne, niskie opłaty zyskujesz spokój.
- ➔ W razie nieszczęśliwego zdarzenia otrzymasz całość lub część odszkodowania – zależnie od wyceny szkody.

Przykładowe koszty ubezpieczenia za granicą
<http://www.msz.gov.pl/>

Pomysl,o,ubezpieczeniu,26416.html

➔ Koszt ubezpieczenia możesz zaplanować w swoim budżecie. A koszt całego remontu, nowych zakupów, leczenia, który musiałbyś/abyś ponieść nieubezpieczony/a w razie nieszczęśliwego wypadku może znacznie nadszarpnąć Twój budżet.

➔ Rodzaje ubezpieczeń

Ubezpieczenia majątkowe. Możesz ubezpieczyć:

- ➔ mieszkanie m.in. przed zalaniem, pożarem, kradzieżą;
- ➔ wyposażenie mieszkania, np. meble, dywan. W przypadku wynajmowania mieszkania wynajmujący powinien ubezpieczyć własny sprzęt, meble a właściciel mury i własne wyposażenie (od pożaru, zalania itp.);
- ➔ sprzęt przenośny – RTV, AGD;
- ➔ sprzęt sportowy i turystyczny;
- ➔ instrumenty muzyczne;
- ➔ przedmioty wartościowe – biżuterię, dzieła sztuki.

Ubezpieczenia turystyczne:

- **karta EKUZ** – Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego to dokument uprawniający do pomocy medycznej m.in. w Unii, pozwala na leczenie według zasad obowiązujących w danym kraju,

<http://www.nfz.gov.pl>

- **ubezpieczenie kosztów leczenia** warto wykupić zwłaszcza przy wyjazdach zagranicznych, gdzie są bardzo wysokie,

Warto sprawdzić realne koszty leczenia i ratownictwa w miejscu, do którego jedziecie. 10 tys. a 100 tys. jest tak samo abstrakcyjne, ale w razie wypadku to ogromna różnica.

- **ubezpieczenie bagażu** – nie wszyscy oferują to ubezpieczenie, zdarza się, że jest ono wliczone w usługę.

Ubezpieczenia osobiste:

- **NNW** – od następstw nieszczęśliwych wypadków. Przyda się jeśli na przykład złamiesz nogę.
- **OC** – ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej w życiu prywatnym za szkody „na osobie i na rzeczy”, jest dobrowolne. Pokrywa koszty naprawienia szkody którą wyrządziliś/aś – koszty leczenia poszkodowanych, koszty zniszczonego sprzętu, a nawet koszty procesu sądowego. Dobre zarówno na narty, jak i na sport ekstremalny. Na co dzień też może się przydać, jeśli coś komuś zniszczysz. Odmianą jest **OC zawodowe** obowiązkowe przy szczególnych zawodach, takich jak lekarz, nauczyciel.
- **polisa na życie** – zapewnia wysokie odszkodowania w przypadku określonych zdarzeń: poważnych

wypadków, kalectwa lub śmierci. Można ustalić, kto otrzyma wypłatę w przypadkach śmierci.

- **ubezpieczenie zdrowotne** zapewnia wypłatę w przypadku utraty zdrowia, konieczności rehabilitacji, pobytu w szpitalu. Szczególnym ubezpieczeniem pobieranym przez Państwo są składki na ubezpieczenie zdrowotne.
- **grupowe** – sprawdź czy w pracy możesz być objęty/a takim ubezpieczeniem, co zawiera i od kiedy będzie Cię dotyczyć.

Przeczytaj rozdział „Praca”.

Ubezpieczenia komunikacyjne:

- **OC** – odpowiedzialność cywilna – **obowiązkowe** ubezpieczenie dla każdego posiadacza pojazdu mechanicznego (samochód, skuter itp). Chroni posiadacza lub kierującego pojazdem przed finansowymi konsekwencjami szkód wyrządzonych osobom trzecim. Ubezpieczyciel wypłaca za posiadacza pojazdu odszkodowanie na rzecz poszkodowanego.
- **AC** (autocasco) – zabezpieczenie od kradzieży i szkody, którą sobie wyrządziliśmy, np. w wyniku stłuczki lub jeśli sprawca szkody jest nieznan.
- **Asistance** – szczególne ubezpieczenie, które gwarantuje kierowcom i pasażerom pomoc techniczną, medyczną, organizacyjną i informacyjną, udzielaną na terenie całej Polski, np. zapewnia bezpłatne holowanie oraz zniżki na usługi pomocy drogowej.
- **Zielona karta** chroni kierowcę przed finansowymi konsekwencjami (do wysokości sumy gwarancyjnej określonej w umowie ubezpieczenia) szkód wyrządzonych osobom trzecim poza granicami Polski i UE.

Ubezpieczenia emerytalne:

- **ubezpieczenie społeczne (ZUS)** związane jest ze zbieraniem środków na przyszłą emeryturę i inne świadczenia wypłacane przez państwo.

Jest obowiązkowe:

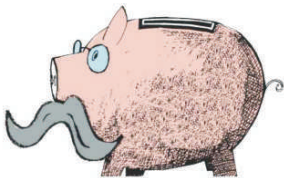
- przy umowie o pracę,
- przy zleceniu, jeśli to jedyna Twoja umowa, a skończyłaś/ęś 26 lat lub masz mniej, ale nie uczysz się.

Przeczytaj rozdział „Praca”. →

- **polis na życie** z opcją emerytalną są nastawione na indywidualne gromadzenie środków na przyszłą emeryturę, tzw. III filar.

III filar to dobrowolna forma oszczędzania, np. w pracownicze programy emerytalne (PPE), indywidualne konta emerytalne (IKE) lub wszelkie inne dobrowolne formy oszczędzania na emeryturę. I filar to ZUS, II filar to OFE (otwarty fundusz emerytalny) – te dwa są obowiązkowe.

Przy polisach na życie i emerytalnych **myśl długofalowo**. To inwestycje wieloletnie, czasem na całe życie – im wcześniej zaczniesz, tym mniejsze opłaty będziesz ponosić. Jednak wycofanie się po krótkim czasie okaże się nieopłacalne. Wpłaty za pierwsze lata przeznaczane są w większości na opłaty, dopiero po pewnym czasie zebrany kapitał pracuje. Dodatkowo **płacisz za usługę**, jaką jest **ubezpieczenie**. Jeśli masz polisę z elementem oszczędzania, wartość zgromadzonych środków to tylko część wpłat, które wnosisz. To, co gromadzisz, zależne jest od tego, jak chcesz inwestować, np. w fundusze gwarantowane lub akcyjne. Gwarantowane przyniosą umiarkowane zyski, ale są bezpieczne. Inwestycje w akcje są ryzykowne, jednak w perspektywie wielu lat zyski mogą być znaczące.

Zastanów się, co warto ubezpieczyć.

Nie kupuj ubezpieczeń, których nie potrzebujesz, nie chcesz. Ubezpieczyciel może Ci oferować droższy pakiet. Może nie wiedzieć, że masz już ubezpieczenie bagażu w ramach zakupionego przelotu/przejazdu.

Wybierając potrzebne Ci ubezpieczenie, sprawdź:

- co faktycznie jest w ramach ubezpieczenia – ubezpieczenie mieszkania to nie to samo, co ubezpieczenie mebli w mieszkaniu;
- ile ostatecznie zapłacisz;
- czy są jakieś zniżki, np. za staż;
- wszechstronność, czyli czy dany agent może Ci sprzedać wszystkie ubezpieczenia, które chcesz;
- specjalizację oferty – czy na pewno zajmuje się tym, czego potrzebujesz, np. ubezpiecza w zakresie sportów ekstremalnych;
- dostępność ubezpieczyciela – czy sam/a przypomni Ci o konieczności przedłużenia polisy na kolejny rok;
- bliskość biura lub agenta, pasujące Ci godziny pracy, dostęp przez Internet;
- zwykłość wypłat odszkodowań;
- doświadczenia Twoich znajomych i internetowe opinie o ubezpieczycielu.

Nie wierz bezkrytycznie reklamom!

Zamiast tego:

- przeczytaj umowę i regulamin,
- zadawaj dużo pytań agentowi i zapisuj jego odpowiedzi albo zaznaczaj je w dokumentach,
- sprawdź, co ogranicza wypłatę ubezpieczenia,

- jakie warunki wykluczają Cię z odszkodowania,
- ile wynosi suma ubezpieczenia, czyli do jakiej wartości jesteś chroniona/y,
- i od kiedy (czasem jest odroczenie w czasie, np. możesz uzyskać odszkodowanie za pobyt w szpitalu, ale dopiero po pół roku od zawarcia umowy ubezpieczenia).

Polisy ubezpieczeniowe trzymaj w bezpiecznym miejscu. Jeśli wyjeżdżasz za granicę, zabieraj polisę turystyczną ze sobą wraz z informacjami kontaktowymi Twoich innych ubezpieczycieli, np. na życie.

→ Prawa konsumenta

Obok ubezpieczeń, o które sami dbamy, istnieją zabezpieczenia związane z zakupami. Jako kupujący towary i usługi mamy prawa konsumentki. W najprostszych sytuacjach dają nam one możliwość **reklamowania towaru**, który się zepsuł, z żądaniem jego naprawy. Jeśli zakupiony towar ma wadę lub jest niezgodny z umową, należy złożyć reklamację. Można to zrobić w sklepie, czyli u sprzedawcy – to on odpowiada za towar, który wydał konsumentowi. Podstawą reklamacji będzie **paragon** – w przypadku ważnych, cennych zakupów bezwzględnie go zachowaj. Z czasem paragony stają się nieczytelne, bo blakną. Najważniejsze z nich trzymaj w lodówce – dłużej przetrwają. Czasem do zakupu dołączana jest gwarancja, na której wskazane są zasady i miejsca, gdzie możemy składać reklamację.

Więcej na stronach

Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów: <http://www.uokik.gov.pl/>
lub Federacji Konsumentów: <http://www.federacja-konsumentow.org.pl/>

Wybór, czy iść do sklepu czy do gwaranta, zależy od Ciebie – ułatwaj sobie życie, idąc tam, gdzie bliżej.

Możesz reklamować towar nowy, promocyjny, z wyprzedaży lub przeceniony.

Wyjątkiem jest reklamowanie towaru, o którym wadach wiedzieliśmy.

→ Terminy

Na reklamację mamy dwa lata od wydania towaru. Mimo tych dwóch lat reklamację należy zgłosić w ciągu dwóch miesięcy od odkrycia wady. Najlepiej zrób to na piśmie i potwierdź na kopii datę jej złożenia.

W reklamacji:

- podaj datę zgłoszenia,
- wymień sprzedawcę i kupującego,
- wskaż rodzaj towaru, który jest niezgodny z umową oraz opisz jego wady,
- wybierz albo nieodpłatną naprawę, albo wymianę.

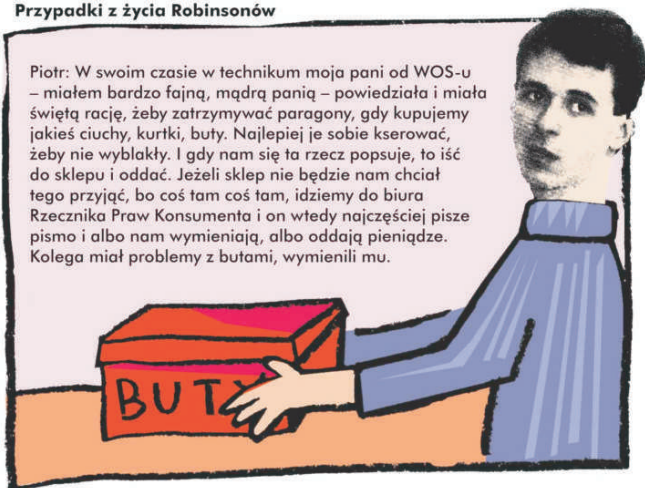
W terminie 14 dni sprzedawca powinien udzielić odpowiedzi na naszą reklamację. Nieudzielenie odpowiedzi w tym

terminie oznacza uznanie reklamacji. Czas na naprawę lub wymianę nie jest precyzyjnie określony. Przepisy określają to jako „odpowiedni czas, zależny od rodzaju towaru i celu jego nabycia”.

Przy sprzedaży wysyłkowej masz 10 dni od odebrania towaru na jego zwrot. Przed upływem tego terminu należy wysłać list polecony z informacją o rezygnacji z produktu. Towar oczywiście też należy zwrócić. Zwykle szczegóły zwrotu są w regulaminach sklepów internetowych.

Przypadki z życia Robinsonów

Piotr: W swoim czasie w technikum moja pani od WOS-u – miałam bardzo fajną, mądrą panią – powiedziała i miała świętą rację, żeby zatrzymywać paragony, gdy kupujemy jakieś ciuchy, kurtki, buty. Najlepiej je sobie kserować, żeby nie wyblakły. I gdy nam się ta rzecz popsuje, to iść do sklepu i oddać. Jeżeli sklep nie będzie nam chciał tego przyjąć, bo coś tam coś tam, idziemy do biura Rzecznika Praw Konsumenta i on wtedy najczęściej pisze pismo i albo nam wymieniają, albo oddają pieniądze. Kolega miał problemy z butami, wymienili mu.

Pytania młodzieży

To zależy od tego, jaki zakres ubezpieczenia chcesz wybrać i jaką wartość (na ile wyceniasz poszczególne elementy) chcesz odzyskać w przypadku zdarzenia losowego. Warto porównać oferty 3–4 ubezpieczycieli przed dokonaniem wyboru.

Jeśli myślisz o ZUS-ie, to wszystko zależy od formy zawieranej umowy, od Twojego wieku lub statusu osoby uczącej się. Przejdź do rozdziału „Praca”. → Ubezpieczenia NNW i OC mogą wynikać z odrębnych przepisów lub czynności, które wykonujesz.

Czy pracodawca musi mnie ubezpieczyć?

Instytucje finansowe

➔ **Agent finansowy** – pośrednik w sprzedaży usług finansowych. Czasem współpracuje z wieloma instytucjami finansowymi i w ich imieniu oferuje usługi. Działa z myślą o korzyści dla instytucji finansowej, nie reprezentuje interesów klienta tych instytucji.

➔ **Bank** zajmuje się gromadzeniem, przechowywaniem i pożyczaniem środków pieniężnych w celu wypracowania zysku. Jako samodzielne przedsiębiorstwo oferuje i wykonuje usługi w zakresie udzielania kredytów i zdobywania środków potrzebnych do ich sfinansowania.

➔ **Broker** jest osobą świadczącą usługi pośrednictwa i działającą na czyjeś zlecenie. Przykładowo broker ubezpieczeniowy reprezentuje interesy ubezpieczeniowe swojego klienta i w jego imieniu, na mocy pełnomocnictwa, doprowadza do zawarcia umowy ubezpieczenia między ubezpieczającym się (czyli klientem) a zakładem ubezpieczeń.

➔ **Dom maklerski** to instytucja, będąca członkiem giełdy papierów wartościowych i posiadająca możliwość prowadzenia na niej transakcji kupna oraz sprzedaży papierów wartościowych. Domy maklerskie są najczęściej powiązane finansowo z bankami.

➔ **Fundusze emerytalne** gromadzi się na określony cel, by zapewnić wypłaty pieniędzy osobom, które ze względu na wiek nie są już zdolne do pracy zarobkowej.

➔ **Fundusze inwestycyjne** zajmują się lokowaniem środków pieniężnych wpłaconych przez przedsiębiorstwa, gminy oraz osoby fizyczne. Nawet niewielkie wpłaty wielu uczestników tworzą znaczny kapitał, który umożliwia korzystne inwestycje, mające na celu osiągnięcie zysków wyższych niż tradycyjna lokata bankowa.

➔ **Giełda** to organizowane w ustalonym miejscu i czasie spotkania handlowe, na których są sprzedawane ściśle określone towary po cenach ogłoszonych w codziennych notowaniach.

Giełda papierów wartościowych to rynek (czyli spotkania handlowe), na którym uprawnieni pracownicy giełdy (maklerzy) kupują i sprzedają na rachunek klientów papiery wartościowe (dokumenty zaświadczające o prawie do posiadania jakiegoś majątku). Transakcje na giełdzie zawierane są zgodnie z obowiązującym regulaminem.

➔ **Instytucja finansowa** to jednostka organizacyjna, zajmująca się gromadzeniem i wydatkowaniem środków pieniężnych, np. bank, kasa oszczędnościowa, zakład ubezpieczeń, fundusz inwestycyjny. Środki pieniężne to pieniądze zarówno w formie gotówkowej, jak i bezgotówkowej.

➔ **Kasy oszczędnościowe** (np. Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa SKOK) to niezarobkowe instytucje finansowe (spółdzielnie), świadczące usługi wyłącznie dla swoich członków, to znaczy osób należących do spółdzielni, w zakresie udzielania pożyczek i kredytów, przyjmowania lokat oraz prowadzenia rozliczeń finansowych.

➔ **NFZ**, czyli Narodowy Fundusz Zdrowia, jest państwową instytucją działającą w celu świadczenia opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych zgromadzonych przez wszystkich obywateli w ramach obowiązkowych składek ubezpieczenia zdrowotnego.

➔ **OFE** czyli Otwarte Fundusze Emerytalne są jedną z trzech podstawowych instytucji stworzonych w celu pomnażania wpływających do nich części składek

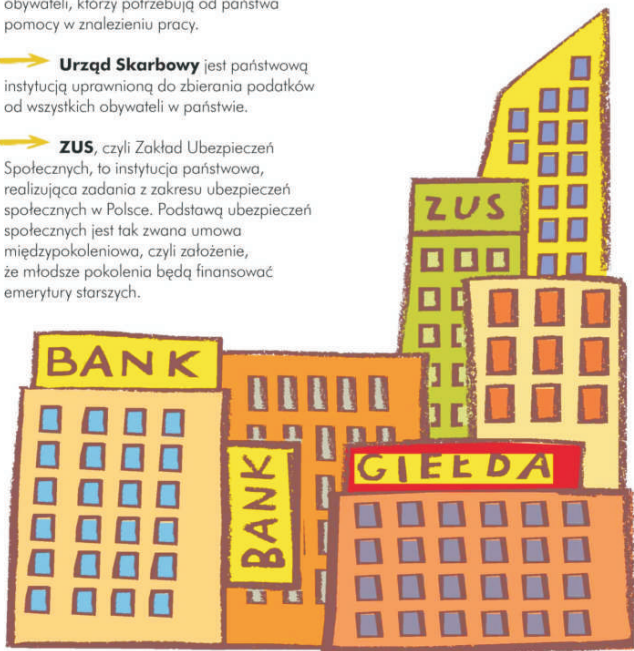
ubezpieczenia społecznego i gromadzenia ich na koncie pracownika tak, aby, gdy klient (czyli także Ty) będzie w wieku emerytalnym, wypłacić mu zgromadzone środki. Uczestnictwo w OFE jest obowiązkowe.

→ **Towarzystwa/zakłady ubezpieczeniowe** to instytucje prowadzące działalność, która polega na świadczeniu usług z zakresu ubezpieczeń. Wypłacają odszkodowania ze składek wnoszonych przez tych, którzy zdecydowali się wykupić ubezpieczenie.

→ **Urząd Pracy** – instytucja państwowa pośrednicząca w zatrudnianiu obywateli, którzy potrzebują od państwa pomocy w znalezieniu pracy.

→ **Urząd Skarbowy** jest państwową instytucją uprawnioną do zbierania podatków od wszystkich obywateli w państwie.

→ **ZUS**, czyli Zakład Ubezpieczeń Społecznych, to instytucja państwowa, realizująca zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych w Polsce. Podstawą ubezpieczeń społecznych jest tak zwana umowa międzypokoleniowa, czyli założenie, że młodsze pokolenia będą finansować emerytury starszych.

HSBC Bank Polska SA jest częścią Grupy HSBC – jednej z największych instytucji finansowych na świecie, która obsługuje ponad 100 mln klientów w 86 krajach Europy, regionu Azji i Pacyfiku, obu Ameryk, a także na Bliskim Wschodzie i w Afryce.

Zaangażowanie w lokalne inicjatywy społeczne, związane z edukacją i ochroną środowiska, motywuje nas i inspiruje do budowania trwałych relacji wśród społeczności, w których jesteśmy obecni. W 2008 roku Grupa HSBC przeznaczyła 102,4 mln USD na wspieranie inicjatyw społecznych i ekologicznych, a pracownicy HSBC na całym świecie poświęcili w sumie 406 tys. godzin na udział w tych przedsięwzięciach.

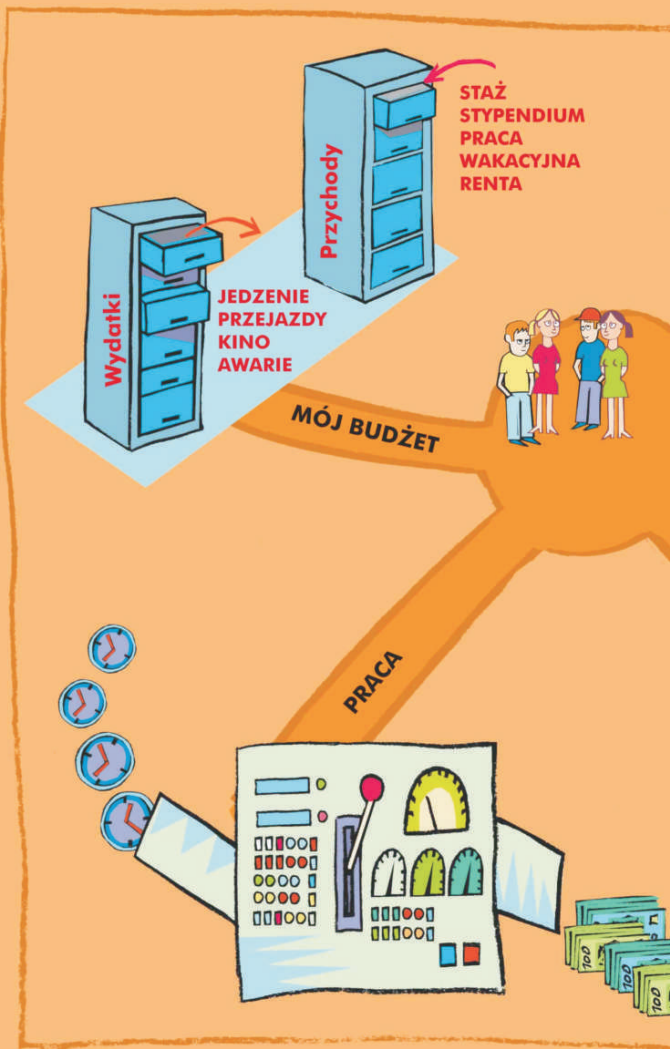
Czołowym programem edukacyjnym HSBC jest „Future First”, mający na celu wsparcie dzieci i młodzieży z ubogich rodzin, zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz osób niepełnosprawnych. Realizujemy ponad 170 projektów w 43 krajach, w których udział bierze ponad 190 tys. młodych osób. Jednym z nich jest edukacja społeczna i finansowa podopiecznych Fundacji Robinson Crusoe w Polsce.

Fundacja Robinson Crusoe zajmuje się usamodzielnianiem młodzieży z instytucji opieki zastępczej zagrożonej wykluczeniem społecznym. Robinsonowie (tak nazywamy podopiecznych) wymagają wsparcia, bo ich start w dorosłość jest trudniejszy niż ich rówieśników. Uczymy ich, jak zyskać samodzielność ekonomiczną, społeczną i emocjonalną. W ciągu 8 lat Fundacja wypracowała autorskie programy usamodzielniania, dzięki którym Robinsonowie lepiej odnajdują się w lokalnych społecznościach, na rynku pracy, w relacjach z otoczeniem. Zakładamy tzw. Wehikuly Usamodzielnienia, czyli lokalne centra usamodzielnienia dla młodzieży od 16. do 25. roku życia. Obecnie działają w sześciu miastach. Realizujemy w nich następujące programy czteroczne:

- MUŻ – moje umiejętności życiowe,
- Warsztaty Usamodzielnienia (obozy letnie nad jeziorami i zimowe w górach),
- Virtua: kurs e-learningowy (połączony z olimpiadą komputerową),
- Praktyka (krótkie staże w firmach o dobrej renomie).

Programy niezależne od Wehikulów Usamodzielnienia:

- Asystent Usamodzielnienia (dorosły wspierający jedną osobę przez rok),
- Wolontariat biznesowy (budowanie społecznego zaangażowania firm i pracowników),
- Narzędzia usamodzielnienia (szkolenia dla pracowników socjalnych).

@ - KONTO

MÓJ BANK

UBEZPIECZENIA

MAJĄTEK

INWESTYCJE

GIEŁDA

„Przewodnik Ekonomia Robinsona” jest adresowany do wkraczających w dorosłość młodych ludzi w wieku od 16 do 25 lat z instytucji opieki zastępczej. Chcemy, aby stał się drogowskazem dla młodzieży, która ma nieregularne dochody i niestabilną sytuację finansową, oraz dla jej opiekunów w pracy nad indywidualnymi budżetami i ekonomicznymi planami. Staraliśmy się w nim przekazać w przystępny i praktyczny sposób najważniejsze informacje dotyczące możliwych form zatrudnienia i efektywnego poszukiwania pracy, przedstawiliśmy metody tworzenia budżetu domowego, zwróciliśmy uwagę na zasady bezpiecznej bankowości, na sposoby oszczędzania lub inwestowania własnych (nawet niedużych) pieniędzy oraz na różne formy ubezpieczeń, o których warto pamiętać. „Przewodnik Ekonomia Robinsona” jest drugą pozycją z serii „Biblioteczka usamodzielnienia”, przygotowywanej przez Fundację Robinson Crusoe. Ten cykl publikacji zapoczątkował „Przewodnik Usamodzielnienia”, będący swoistą mapą procesu usamodzielnienia. Kolejne przewodniki tej serii będą poświęcone już konkretnym tematom, wymagającym szerszego omówienia. Biblioteczka dostępna jest też na naszej stronie internetowej: www.fundacjarobinson.org.pl.

Fundacja Robinson Crusoe
ul. Nowogrodzka 15/4
00-511 Warszawa
tel. 0-691 250 060
www.fundacjarobinson.org.pl

HSBC Bank Polska SA
ul. Marszałkowska 89,
00-693 Warszawa,
www.hsbc.pl